

**Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy**

DENNÍ SNĚNÍ

Veronika Kaločová

5.ročník, Výtvarná výchova
Prezenční studium
listopad 2010

**Vedoucí diplomové práce: Doc. ak. mal. Zdeněk Hůla
Konzultantka: Mgr. Kateřina Linhartová, Ph.D.**

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací vypracovala zcela samostatně a uvádím v ní veškeré prameny, kterých jsem použila.

V Praze dne 15.11.2010

.....

Anotace:

Kaločová, V.: Denní snění / diplomová práce /

Praha 2010 – Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy

Práce zkoumá oblast denního snění v kontextu obecného vyučování a výtvarné výchovy. Pohlíží na snění především jako na prostředek rozvoje tvořivého myšlení a chce poukázat na jeho přínos a důležitost ve výuce i v rozvoji osobnosti jedince a zároveň neopomíná upozornit na jeho negativní stránky.

Vymezuje denní snění v rámci psychologie, pedagogiky a artefietiky tak, aby kapitoly byly přínosem a inspirací pro výuku.

Ve výtvarném umění je pozornost zaměřena na snění především tam, kde malířství splývá s poezií a ukazuje cesty vedoucí ke vzniku nových světů na hranici vědomí a nevědomí. Zaměřuje se na „dělné snění“, které připravuje díla.

Teoretická část vyúsťuje v poetice snění, která se stejně jako tato práce snaží rozvinout v člověku odvahu tvořivého snění. Představuje snění básnické jako to nejvyšší, které nás dokáže povzbudit k životu, harmonizuje smysly a pomáhá nám obývat svět.

Klíčová slova:

denní snění, poezie, sen a skutečnost, představivost, fantazie, imaginace

Annotation:

Kaločová, V.: Day dreaming /MA thesis/

Praga 2010 – The Charles University, Pedagogical Faculty, Department of Art Education

This work studies the area of day dreaming in the context of general education as well as visual arts education. It views day dreaming mainly as a device to develop creative thinking, and highlights its contribution to and importance for education as well as for personal character development, pointing out also the negative sides.

In this thesis day dreaming is defined within psychology, pedagogy and artphiletics in a way that could be inspiring and contributing for education.

In visual arts, dreaming is stressed especially there where painting coincides with poetry, and where it opens doors leading to creation of new worlds between consciousness and unconsciousness. Furthermore, this work deals with so-called "artwork dreaming", as a preparatory phase of artworks.

The main issue of the theoretical part is poetics of day dreaming, which, as well as this work, tries to develop personal courage for creative thinking. Poetic dreaming is viewed as the highest, which contrives to stimulate us, harmonizes our senses, and helps us dwell in this world.

Key words:

Day dreaming, poetry, dream and reality, imagination, fantasy, imaginativeness

Obsah (anotace, klíčová slova, úvod, přínos a cíl práce)

I. TÉMA DENNÍ SNĚNÍ V KONTEXTU VÝTVARNÉHO UMĚNÍ.....9

úvod

skupiny a hnutí 19-20. století mnou vnímané jako napojené na snový svět

malíři 20-21. století nechávající prostor mému snění

reflexe výstav 2009

II. DENNÍ SNĚNÍ VE VĚDĚ.....25

z psychologie.....25

imaginace jako podhoubí pro denní snění

noční a denní sny

odborná charakteristika denního snění

sen a skutečnost

z arteterapie.....30

léčivá a zhoubná síla fantazie

imaginace v užším smyslu

smysl práce s hlínou a udržení dětí v trojdimenzionálním světě

z pedagogiky.....32

potlačujeme denní snění pouze tam kde je to nezbytné

proudy ve výtvarné výchově podporující denní snění

denní snění v průběhu života

návrat do dětství minulé léto

III. POETIKA SNĚNÍ.....39

poezie potrava pro duši

IV. DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE TÉMATUPRO VÝTVARNOU VÝCHOVU.....42

úvod

úkoly pro děti 3-7 let

úkoly pro děti 7 – 11 let

úkoly pro děti 12-15 let

V. PRAKTICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE.....57

VI. ZÁVĚR.....60

použitá literatura

seznam vyobrazení

zadání diplomové práce

příloha

reflexe realizované hodiny

obrazy praktická část

úvod:

Odvěký lidský sen, věčně se chvějící touha, navždy neukojená vášnivá snaha získat svrchované štěstí a slast, je prazákladním motivem jednání a myšlení, energickým zdrojem duševního života a hlubinným pramenem tvorby a poezie. Napětí, které vzniká z nesnesitelné skutečnosti, může se stát inspirací umělecké tvorby, která je odreaguje. Snem, fantazií, imaginací a lyrismem si vytváří neúkojná touha nový svět, ve kterém se uskuteční s takovou plností a blažeností, kterou jí vnější svět i v nejpříznivějších podmínkách odpírá. Fantazie a poezie je s to splnit vše po čem touha prahne. Poezie, pro někoho bohatší a mnohotvárnější než skutečnost, je opojným umocněním životního pocitu. Pro tvůrce i vnímatele je zahaleným, ale sdílným odreagováním psychických napětí, která by v reálném světě nemohly dojít k naplnění. A přece není báseň ani sen poustevnou, únikem ze světa. I nejbizarnější fantazie čerpá prvky ze smyslové zkušenosti a proměňuje možné ve skutečné tím, že vytvoří imaginativní skutečnost, která sytí aktuální ať tvořivá či infantilní přání a touhy. Všechna touha symbolicky naplněná ve fantazijním životě chce se naplnit v životě na této zemi a všechna poezie je uskutečněním touhy navzdory nepřátelské skutečnosti. Obrazné zpodobnění touhy, ale může ovládnout zevní realitu a báseň, uskutečňující touhu může způsobit, že člověk otrok skutečnosti se stane jejím vládcem.

Naznačuji zde v tomto úvodu čerpaného z knihy *Osvobozování života a poezie* od Karla Teigehe (1994), širokou cestu kterou půjdeme, jejímž cílem by bylo naplnění některých snů a změnění reality, by bylo největší odměnou.

Jsem velice ráda, že mi volba tématu umožňuje do práce vkládat i osobní postřehy z mého života, kde čtenář může lépe pochopit jev denního snění a uvědomit si jeho různé roviny a rozmanitost našeho žití.

I když snění je v této práci pojato prvotně jako pozitivní jev, má velice tenkou hranici se sněním patologickým. Nesmíme tudíž vytrhávat denní snění z kontextu reality jako něco romantického, mocného a pozitivního, ale musíme na něj pohlížet vždy kritickým pohledem. Měli bychom jako pedagogové vědět, kdy ho potlačit a kdy podporovat.

přínos a cíl práce:

Z jakého důvodu psát o denním snění na katedře výtvarné výchovy?

Výtvarná výchova jako jediná s dramatickou výchovou ho plně podporuje a může z něj vytěžit maximum. Denní snění je zde chápáno jako prostředek rozvoje tvořivého myšlení, které člověk potřebuje ve všech oblastech života a je v současné době žádáno téměř ve všech profesích.

Studiem denního snění můžeme získat vhled do světa dítěte. Umožní nám děti lépe poznat a zorientovat se v jejich hodnotách, přáních a cílech. Pak budeme schopni určit a lépe pochopit jejich potřeby, které můžeme posléze aktivovat a tak naplňovat efektivně naše výukové cíle a citlivěji pracovat s dětskou psychikou.

Práce ukazuje v kapitolách denní snění v nejrůznějších kontextech a poskytuje tak základ pro práci s tímto jevem v hodinách výtvarné výchovy. Snění je úzce spjaté s poezií, která zde předkládá cestu ke štěstí skrze bohatství pocitů a vnitřních radostí. Vysvětluje příčinu snění jako spontánní projev duše a přikládá mu zásadní výpovědní hodnotu. Tu můžeme pozorovat ve výtvarném umění především v imaginativním malířství.

Práce má být střední cestou mezi odbornou literaturou a poetičností G. Bachelarda. Chce ukázat snění jako únik z reality a projev ega i jako poetický a kreativní způsob života.

I. TÉMA DENNÍ SNĚNÍ V KONTEXTU VÝTVARNÉHO UMĚNÍ

úvod:

Dlouho jsem pročítala dějiny umění a další odbornou literaturu, než jsem začala psát tuto kapitolu I. Téma denního snění v kontextu výtvarného umění. Zajímalo mne zda umělci, na které se zaměřím, při tvorbě vycházejí více ze snů nočních nebo denních. Literatura totiž často mezi těmito dvěma rozdílnými psychickými aktivitami vůbec nerozlišuje, proto mé hledání bylo značně obtížné. Nabyla jsem pocitu, že noční sen je v zásadě přeceňovaným inspiračním zdrojem. V literatuře *Divné divadlo našeho věku* od M. Lukeše (*kap. Poetika snu*) nám autor nabízí následující myšlenky.

„Sny jsou procesy tvůrčí, a koneckonců srovnatelné s těmi, které vedou k uměleckým či vědeckým dílům...“ (Calvin S. Hall in Lukeš, s.36) a *„Sen není modalita (možný způsob) imaginace, sen je první podmínka její možnosti.“* (M. Foucault in Lukeš s.36) S takovýmto nazírám na noční sen nemohu zcela souhlasit. Sen je zde brán jako nějaká základní forma fantazie, podmínka možnosti imaginace ? Hovoří autoři skutečně o v podstatě nekontrolovatelných procesech probíhajících během nočního snu? Když řekneme „ Navštívil mne sen“, tak takové úsloví dobře vystihuje pasivitu snivce. Všimněme si, že noční sny se často vypráví pro pobavení, smějeme se svému dramatu a zděšení! *„Noční snivec nemůže vypovídat cogito. Noční sen je sen bez snivce. Snivec snění si naopak uchovává dostatek vědomí, aby mohl říct: to já sním snění, já jsem šťastný že sním své snění, já jsem šťastný z volných chvil, kdy již není mým úkolem myslet“.* (Bachelard 2010, s.27)

A kdo nám o těchto chvílích vypráví? Básníci je píšou do svých básní.

Noční sen může být také veliký imaginární zážitek, ale jde podstatně více mimo nás. Bachelard říká, že subjekt, který vypráví noční sen, a subjekt který snil, jistě nejsou identičtí. Soudím, že sen je spíše špatně prožitými vášněmi denního života, než svéráznou formou fantazie, ale i tak je v umění velice oblíbený a využíváný. Není nutné pátrat po původu inspirativních zdrojů umění, pouze jsem zde chtěla poukázat, že dle mého názoru je větší aktivita umělce při snu denním oproti nočnímu.

Sen i snění patří pod imaginativní oblast lidské psychiky, která se skládá z vědomí a nevědomí. Je však cosi mezi ? Podívejme se na Kleea, který zůstává ve svém mezisvětě, blíže prapůvodu stvoření než jiní. V jeho díle dochází ke sjednocování protikladů. Mystika a logika, poezie a matematika, den a noc, svět a podsvětí, viditelné a neviditelné, vědomí a nevědomí, naivita a rafinovanost, řád a anarchie, ironie a dojetí jsou často přítomny současně. Jeho umění je výtvozem vlastního druhu, nejen imaginativní, nýbrž i důkladně promyšlený, exaktně naplánovaný návrh možného světa mimo náš svět. (Ruhrberg 2004) Dokonce vystihuje samotnou podstatu snění, které není složeno jen z poetiky krásných chvil, ale i úzkostných stavů a děsů.

Zde je vhodná chvíle pro lepší orientaci nalistovat str. 26, kde se nachází „Mapa kontextu denního snění“ a zkusit najít Kleeův svět. Právě spojení fantazijního denního snění s nevědomím je to co budeme v umění pozorovat, protože tady se především liší od fantazií a představ. Důležitá bude i oblast poezie, protože ta jako další nechává nejsvobodněji prosakovat denní snění napovrch.

SKUPINY A Hnutí 19-20. STOLETÍ MNOU VNÍMANÉ JAKO NAPOJENÉ NA SNOVÝ SVĚT

Veškeré umění je v podstatě výplodem lidské tvořivosti. I pro zhotovení nejstarších primitivních nástrojů, musel mít člověk v hlavě vizi – obraz toho co chce stvořit. Oblast imaginace, je považována za pravděpodobně nejstarší duchovní rys, který je typicky lidský a starší než diskurzivní rozum.

Jelikož za denní sen může být (obecně řečeno) považován každý výplod lidské fantazie a tak i všechno umění, zacílíme naši pozornost na průsečík výtvarného umění, snění a poezie. Jak uvidíme dále, jsou tyto tři pojmy pro mnoho umělců neodmyslitelně spojeny. Důležité je, že zde nechceme studovat snění v nějakém relaxačním kroužku, nechceme studovat snění, které uspává, nýbrž „*dělné snění*“ (Bachelard 2010), které připravuje díla:

Již v **ROMANTISMU** utíkali „umělci“ do snů, představ a fantazie ze skutečnosti, která je tísnila. Bouřili se proti přílišné spoutanosti života, tak jako mnozí o kterých se zmíníme dále. Ve volné přírodě na opuštěných místech doufali nalézt uskutečnění svých snů po svobodě a volnosti. Rozervanost, izolace, pocit bezdomovství, dálky, fascinace tajemným a nepochopitelným byly základní životní potřeby a pocity romantiků. Nás však zajímá až zcela osamocen stojící Francisco De Goya, který svět reflektoval po svém v obrazech ukazujících pošetlost lidských rozmarů, nestvůrnost inkvizice i zřůdnosti války. Nejvíce znepokojující jsou jeho snové vize, které se z velké části odehrávají na pomezí bdění a snu, tam kde se mohou odehrát ta nejkrutější proroctví. Daleko později u anglických malířů (William Turner), najdeme zcela jiné romantické rysy, jako zkoumání a vyjadřování něčeho do té doby nezachytitelného, jako jsou atmosferické jevy. Romantismus mimo jiné ovlivnil i vznik **SYMBOLISMU**.

„Symbolisté byli prvními umělci, kteří prohlásili, že tím správným obsahem umění je vnitřní svět nálad a emocí, nikoliv objektivní svět vnějších vjemů .“ (Dempsey 2005, s.41) Užívali hluboce osobních symbolů k evokování emocí a obrazů iracionálna. I když je tvorba značně rozličná jsou pro nás důležitá průřezová témata snů, vizí a poezie. Malířství symbolismu už není artistika, jedná se o spolek zasvěcených utvořený s básníky, jejichž zaklínadlem je intuice, vnitřní vidění a osvětlení.

„...symbolistické malířství bylo jen ozvěnou poezie a ne jejím tělem, že ilustrovalo cizí

básnické výtvořiny, místo aby bylo přímým výrazem vlastní básnické myšlenky." (Teige 1994, s.10) Důsledkem vzrůstající nepochopitelnosti světa se umělec, jako snivec vyděluje z davu, doufá že najde řešení sám pro sebe. Už tady začalo odcizování jedince od společnosti a propast mezi umělcem a publikem se zvětšila. Zde má původ individualistický, hermetický rys umění a uměleckého života v romantice.

Imaginace jako tvůrčí síla se znovu v symbolismu ujala svých práv. V tu věřili již romantici, kteří hledali možnost jak zrušit předěl mezi duchovností a smyslovostí, mezi ideálem a skutečností. Malířství opět začíná být literární, symbolisté jsou vášnivými čtenáři E. A. Poea, O. Wilda a dalších. Všechna umění gravitují k poezii a ta nachází v malířských dílech nejvýmluvnější prostředky pro svůj výraz. Poezie hovoří skrze všechna umění, jež se stávají rozmanitými hudebními nástroji, skrze ně zní její píseň. Symbolistické tendence už předznačily prokletí básníci P. Verlain, J. Rimbaud, S. Mallarmé. Ti se snažili o sugestivní hudební poezii subjektivních nálad, psanou jazykem vlastních symbolů. (Teige 1994)

Příroda je chrám, v němž živé pilíře

občas zahovoří nejasnou řečí:

Člověk tu prochází lesy symbolů...

Baudelaire

Jeden z obrazů při kterém zamrazí v zádech, když ucítíte vůni cypřišů a zbytky večerního slunce je „Ostrov mrtvých“, který A. Bocklin pojal jako snový obraz, nový svět, subjektivní a pomyslný, téměř náměsíčný, jenž znamená odmítnutí reality. Malíři často nechají dva světy (skutečnosti a snu) vzájemně pronikat a vytvářet tak třetí svět. Pak se v nich ta nejzjevnější skutečnost rozpouští v mlhách, zatímco zvláště bizarní fantazie se zhušťují tak, že se jich lze dotknout prstem. Belgičtí „imaginativní“ malíři použili milovanou Khnopffovu Sfinx jako reklamní dílo pro bruselskou symbolistickou školu. Lépe si vybrat nemohli. Je krásná, znepokojujivá, klidná a vzrušující zároveň.

Přemýšlivý a snivý Odilon Redon a malíř intimních výjevů Pierr Bonnard se nachází v dalších částech práce jako ilustrace.

Člověk jehož jméno by mělo být vytesáno zlatým písmem je Wilhelm Uhde, který byl estetikem schopným pochopit rozličné estetické formy a porozumět – a to především - lidské duši, lidskému srdci. Objevení naivisté, tito nadšení amatéři, mohli hluboce snít jen když byli sami, když hledali ztracenou původnost, která se projevila příklonem k primitivním uměním vzdálených národů a časů. Definice naivnosti ve francouzském slovníku znamená: Přirozená a milá prostota, s jakou se zpodobňuje nějaká věc, vlastnost člověka, který hovoří bez přetvářky veden přirozenou upřímností. (Pijoan 9)

Když se budeme podívat nad obrazem plachetnice od Luise Roie nad pečlivě

seřazenými hlavičkami námořníku, vysvětlí nám malíř „ Je jich právě tolik, jako členů posádky, zjistil jsem si to.“ Díky tomu že si **NAIVNÍ MALÍŘI**, tak pozorně všímají skutečnosti, stavějí své představy, sny a fantazie na solidní základ. Nejvýznamnějším je Celník Rousseau, který namaloval obraz „Spící cikánka“. Snová nálada obrazu je vyvolána světlem luny, které se rozlévá z obrazu a při dopadu na nás jako by přenesl i ženin sen a stal našim sněním. Všechno tu patří do nadpřirozeného světa a působí nezvratitelnou jasnozřivostí básnických představ v nichž spojuje reality nespojitelné.

Svět naivních umělců se rozprostírá po celé zeměkouli. Za jugoslávský zázrak, který založil „poutní místo naivního malířství a víry v umění“ v Hlebinje je **Ivan Generalic**. Jeho obraz (1) "The Stag's Wedding" (Pijoan 9) připomíná svou precizností počítačovou animaci, která je také trochu jiným světem.

(1)

Není výjimka když naivní umělec vzejde a žije v chudých poměrech. Bohatství, odměnu a svobodu pro ně znamená jejich svébytný pohled na svět. Neexistuje pro ně rozdíl mezi skutečností a obrazem, který stvořili. Překonávají rozpory v realitě pomocí poezie (viz. má praktická část) a činí nás svědky šťastného pocitu ze smíření protikladů, radosti z nalezené jednoty. V jejich tvorbě najdeme obrazy které miluje dětství, trvale bytující v lidských srdcích. (Pijoan 9) (Teige 1994)

Dítě vše vidí krásné a veliké.

Snění směřující k dětství nás vrací ke kráse prvních obrazů.

(Bachelard)

Po 1.světové válce nastalo oživení, léta bojů a zkoušek nemohla zůstat bez následků. Do Paříže jako střediska uměleckého života se sjíždělo mnoho umělců z celé Evropy. Při vzniku **PAŘÍŽSKÉ ŠKOLY** hráli prvořadou úlohu básníci jako G. Apollinaire, kteří velebili nové ideje. Spolu s malíři skládali různé manifesty a vydávali moderně koncipované časopisy. Bezstarostně bohémě vtiskli rys jisté zádumčivosti umělci, neklidní melancholikové, kteří malovali obrazy plné horoucí životnosti a dramatické vášnivosti. Ital Amedeo Modigliani, sličný prokletý bohém, ztělesňoval romantický typ umělce, poznamenaného strádáním a alkoholem. Desítky osamocených snících žen v intimním prostředí pokoje, oči často bez zřítelnic...ano snění je výsadou ženy, jako by Modigliani přikývl Henrimu Bosco, který napsal „ *A právě ve snění, v nevyčerpatelné zásobárně skrytého života, nacházíme ženskost rozvinutou v celé její šíři a spočívající v naprostém klidu.*“ (Bachelard, s.60) Rychle se prosadil i Marc Chagal, který s nenuceností svobodně tvořícího básníka vyloučil všechny fyzikální zákony našeho hmotného světa. S úsměvem a citlivostí uváděl v soulad bytosti a věci. Vyjadřoval je zvláštní, pro něho typickou formou přirozené souhry mezi skutečností a neskutečností, mistrovským uplatňováním snových představ, neznajících žádná omezení. Obrazy, tkvící v duchu, jsou jediným inspiračním zdrojem básníka a malíře, malíř vyjadřuje vizuálně niterné představy tak, jako je básník kreslí slovy.(Teige 1994) Malíři jako M. Bianchon, M. de Gallard, A. Minaux patří k malířům poetické reality, kteří mají duši básníků. (Pojoan 9)

(2) **Michel de Gallard** / Montparnasse / oil on canvas

„DADAISMUS nebyl uměleckým směrem, byl to individualisticky anarchistický způsob chování jako odpověď na kolektivně teroristický svět“

(Ruhrberg 2004, s.119). Dada bylo revoltou životnosti proti strnulosti, iracionality proti rozumu, který tento svět přivedl do „svinské války“. Byl to útok na civilizaci, která něco

takové zplodila. Pod praporem fantaisistů, se seskupili téměř všichni básníci a umělci, kterým se protivila oficiální ideologie. Fantazie tu neměla význam jen jakési bujné představivosti, ale znamenala také revoltu a negaci. Vymezení se, bylo tak naléhavé, že se spojila celá intelektuální elita a všichni přispěli podpořit vzporu dadaistů. Umělci i literáti vytvářeli strašáky proti rozumu v šokujících manifestech i ve řvaných simultánních básních, halasných hudebních produkcích nebo básních z prazvuků. Kdykoliv v dějinách soustředili mladí básníci své úsilí na zavedení nového přístupu k jazyku a myšlení, provázela tuto tendenci revolta proti uznávanému intelektuálnímu pořádku a běžné morálce. (Pijoan 9) V dadaismu měla tato vzpoura individuální charakter, umělci byli osamělými bojovníky, jako jsou všichni snílci ve svých touhách po lepším světě.

Mnohé dadaistické exploze měly původ v elementární radosti ze hry, byly projevem ryzí radosti z výstředností nepodléhajících žádným nátlakům. Lidé byli vyzýváni, aby k umělcům připojili svou vlastní fantazii, pokud toho jsou schopni.

Dada objevil nevědomí a sen jako novou realitu a umělecké povzbuzení.

(Ruhrberg 2004)

Ukázka Tristan Tzara:

Druhé nebeské dobrodružství pana Antipyrina

*Nezúčastněný mozek
nafouklá píšťalka s citronádou bez lásky
procitnutí v kondenzovaném mléce
setkání žlutá ryboženka děkuji dýchej
svítilnová lampa opium
oči houslí
hodina větrného očního krajíce
brána knírů*

(3) Hannah Hoch / Cut with the Kitchen Knife

Dada bylo násilnické, ale i étericky jemné, byla to úzkost projevená zuřivostí tornáda. Dadaistický vichr smetl ze země kulturní idoly a na nebi rozprášil všechny iluze. (Pijoan 9)

Kurt Schwitters byl nejen jedním z posledních dadaistů, ale byl především samotář a „geniální sběratel krámů“. V jeho díle dosáhl magického kouzla věcí a přenesl se přes dada, jako přes hnutí k zastrašení měšťáků. Rehabilituje a zušlechťuje věci zbavené práva na život. Skrze dětskou fantazii a nezaujatost pozoroval předměty s nerutinovanou svěžestí pohledu a objevoval je, jakoby před tím nikdy neexistovaly. (Ruhrberg 2004) Takto citlivě přistupuje k

věcem také Bachelard, i když říká, že pokud mají být věci našimi společníky, nemá jich být příliš mnoho. „Před rozházenými předměty se nesní dobře, nesní se blahodárná snění. Snění předmětů znamená věrnost důvěrně známému předmětu...každý nový předmět, je-li dobře pozorován, v nás otevírá nový orgán.“ (Bachelard 2010,s.157) Takto Schwiters pravděpodobně nepřemýšlel, ale určitě si také říkal, jestli ty báječné přívětivé věci rozptýlené po dražbách, nabízené kdejakému kupci, naleznou také svého snivce? Tak jako malíře, který rád prožívá předmět v jeho stále zvláštním jevu, dokáže i snivce vrátit k malebnému prožívání života.

„Neživý předmět se otevírá těm největším snům“

(Bachelard)

Možná více by si s Bachelardem rozuměl Morandi, který maloval „metafyzická zátíší“ na neurčitém pozadí. Tato tajuplná zátíší těží z obyčejných forem nejprostších věcí stále nové malířské a poetické aspekty. Předmět jež si zvolila touha, zjevuje se ve světle, které jsme před tím neviděli, odpoutá se od svých reálných souvislostí a fantazie kolem něho vytváří jinou skutečnost, dává mu pečeť poezie. (4) **Giorgio Morandi 1890–1964**

***Když z rukou služky vypadne
bledý kulatý talíř barvy oblaků,
musí se posbírat střepy,
zatímco v jídelně pánů se chvěje lustr.***

Jean Follain

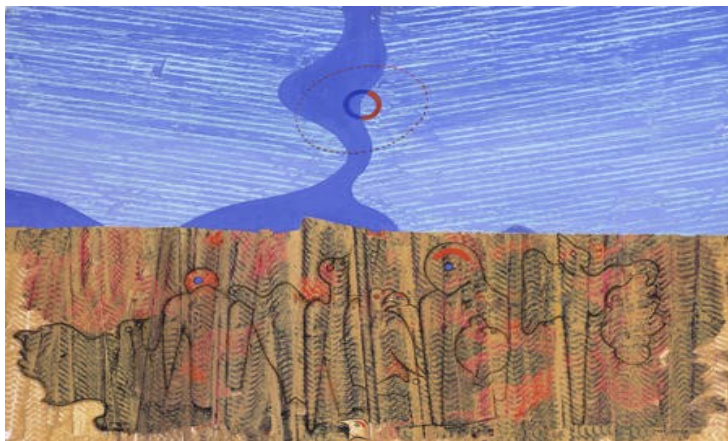
„Ať je talíř bledý nebo kulatý,... v těchto kouzlech básnický spojených prostých slov získává básnickou existenci. Není nijak popsán, a přes to jej ten, kdo alespoň trochu sní, nezamění s žádným jiným“. (Bachelard 2010, s.155)

Max Ernst byl předurčen aby se stal dle názvu svého obrazu „slavným kovářem snů“. Uměl totiž polapit prchavý okamžik, který Edgar Poe popisoval jako „ subtilní časový bod,

v němž se bdění a spánek stává navzájem nerozeznatelnými." Díky náhodě objevil Ernst půvaby dřevěného žilkování, když na jedné dřevěné podlaze spatřil imaginativní obrazy a začal vytvářet frotáže. (Pijoan 10)

Tvořivé snění tak probouzí nervy budoucnosti. Nervové vlny tak probíhají v čarách obrazů, které načrtává snění.

(Bachelard)

(5) **Max Ernst** / The wood 1927/ oil on canvas

SURREALISMUS odstartoval francouzský básník André Breton, který v prvním manifestu definoval toto hnutí jako „*myšlení za absence jakékoliv kontroly vykonávané rozumem a bez jakýkoliv morálních a estetických zřetelů*“. (Dempsey 2005, s.151) Bezohledné znázorňování všeho neharmonického a disonantního na lidské existenci se stalo jeho programem. Vyvést na světlo celek lidské existence v její absurdní rozporuplnosti a komičnosti bez ohledu na společenská tabu, v tom viděli surrealisté svůj úkol. I když z dadaismu vycházeli a byl pro ně velkým vzorem ve stírání hranic mezi technikami, byl surrealismus proti dadaismu, (který umění negoval) hnutím ucelenějším, myšlenkově organizovaným a pozitivním. Nešlo jim o nic menšího, než aby od základů změnili způsob, jakým lidé uvažují. Chtěli protrhnout hranice mezi vnitřními a vnějšími světy, změnit způsob vnímání skutečnosti a tak osvobodit nevědomí, uvést ho v soulad s vědomím a vyprostit lidstvo z okovů rozumu, který vedl pouze k válkám a panovačnosti. Nevědomí, halucinace, sny a opojení jsou stejně důležité jako zkušenost uvědomělého života!

Ačkoliv poetické a intelektuální aspirace surrealismu spíše nebyly pochopeny, obrazy uchvátily představivost mnohých. Surrealistické obrazy vyprávějí příběhy a pro mnoho umělců je důležitější nápad, teoretický či filozofický komentář, než malířské provedení. A. Breton i jeho přátelé byli odhodláni dojít až k samému zřídлу poezie, pojímané jako jediný pravdivý výraz bytí. (Ruhrberg 2004) V Magritových dílech může tak být objektivně zobrazený předmět verbálně zrušen. (nápís na obraze „ Tato dýmka není“) Zajímá ho vztah mezi předměty, obrazem a jazykem.

Ne všechny předměty světa jsou vhodné k básnickým sněním.

Jakmile si ale jednou básník zvolí svůj předmět, předmět sám změní své bytí.

Je povýšen do poetického stavu.

(Bachelard)

(6) René Magritte, Zahrada obrazů 1928

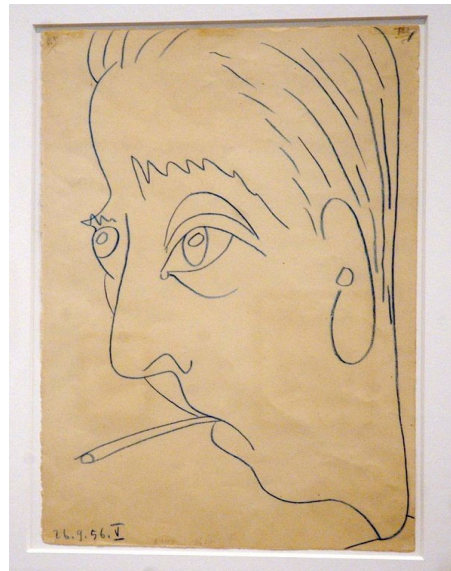
Bretonovým vynálezem bylo „automatické psaní“, které po praktikování osm hodin za sebou, přinášelo poznatky velkého obsahu. V té chvíli žijeme v euforii, až objevitelském opojení, jako bychom odkryli drahocennou žílu. Záplava obrazů která takto vzniká, není tak náhodná jak by se zdálo, protože v těchto trhaných poryvech nacházíme impulzy vzdálených vzpomínek smíšených s nedávnou každodenností, meandry snění a strukturující ideje roztřepené nápirem potlačených tužeb. (Pijoan 10) Vedle automatického psaní se skýtá nová vyjadřovací možnost a to „vizuální mluva“ projevující se v grafickém automatismu raných Arpových, Massonových a Miróových kreseb. Ruka, která spontánně píše větné shluky a ruka co kreslí mimovolné figury je poslušna diktátu téže básnické myšlenky. Malířství jež se odpoutalo od zobrazení vnější reality, usiluje o postižení niterného modelu nejen cestou grafického automatismu, nýbrž i metodou věrného zpodobení vnitřní vize, světa imaginace a výjevů denního i nočního snu. (Teige 1994) Zajímavá je i „éra spánků“, kdy člověk v transu je zpovídán svými přáteli, kterým se dostává odpovědí z nejhlubšího nitra osobnosti v nichž logická souvislost byla přerývána. Domnívali se, že tu člověk odkrývá skryté pravdy bytí. Od této chvíle se snu, bdělému snění a stavům oslabené rozumové kontroly, při nichž se duch osvobozuje od svých pout a omezení, dostává tak vysoké hodnocení, jaké od období romantismu nepoznaly. (Pijoan 10)

„Sen, sny, sny panství snů se každým krokem šíří.“ (Aragon in Pijoan 10, s.21)

To, co romantikové pocítili jako jednotlivci „ Svět se stává snem, sen se stává světem“ (Novalis tamtéž, s.18), „Sen je druhým životem“ (Nerval tamtéž) stává se předmětem opravdového kolektivního zjevení a východiskem bádání, které je zaměřeno na radikální proměnu způsobů citění, vnímání a chápání světa. **Na prahu spánku je nalézán klíč k inspiraci.** Magický diktát, je povolán aby vystřídal strojené způsoby tvorby řízené rozumem. Je to opojení svobodou v níž se rodí zázračno, v níž se fenomén denního snu ukazuje ve své čisté formě.

Děti které se milují

Děti které se milují se objímají vstoje
opřeny o dveře noci
Prstem na ně ukazují míjejíce je chodci
ale děti které se milují
nikoho nevnímají
a jenom jejich stín
se chvěje noci
a k zuřivosti dráždí chodce
Zuří opovrhují smějí se nenávidí
Děti které se milují nikoho nevnímají
dál a dál se vzdalují noci
a výš výš nad úsvit denní
jasem své první lásky oslnění

(7) **Picasso's Portrait** de Jacques Prevert (1956)

J. Prevert, M. Duhamel a Y. Tanguy byli přivedeni k Bretonovi a zapojeni do surrealistického hnutí. „Lenochodi“ z ulice Chateau náruživě zahálčivý, milovníci biografu a hospůdek projevovali humor tak nespoutaný, že surrealismus do té doby nic takového neznal. Prevert, věčný kluk milující život, vášnivě protestoval proti všemu, co by ho mohlo zničit. Kašlal na uměleckou kariéru a své básně rozdával bezstarostně na útržcích papíru. (Pijoan 10)

Surrealismus byl stavem ducha, duševní dispozicí, která byla zaměřena na bezprostřední poznání bytí a jeho celistvého chápání krásných i hrůzných stránek života. Toto poznávání se však může odehrávat v několika rovinách bez jasného oddělení snů a reality, jako ve filmech „Lekce Faust“ a „Přežít svůj život“, které mají silně surrealistický nádech. Jan Švankmajer nám ukazuje pohled na současný svět skrze filmové obrazy s výjimečnou výtvarnou kvalitou (až exhibicí) a konstatuje „ *Civilizace se posunula do takové podoby, že se lidé bojí víc života než smrti.* „

(8) Fotografie z filmu „Přežít svůj život“

MAGIČTÍ REALISTÉ používali stejně jako surrealisté volné asociace, aby vytvořili dojem magického u každodenních předmětů, ale odmítali Freudovské snové představy a automatismy. Magrittovy obrazy by se dali číst jako předzvěst toho co mělo přijít, jako naléhavé varování pro ortodoxní surrealisty a širokou veřejnost, aby se probudili ze svého snění. Na rozdíl od surrealistické doktríny automatismu, trval na tom, že viditelný (vnější) svět je stejně platným zdrojem magického jako vnitřní svět podvědomí.

NEOROMANTISMUS byl svět soukromého tajemství. Příroda je tu zdrojem podivného i krásného. Předměty v přírodě, nezávisle na tom či jsou přírodní nebo stvořené člověkem, jsou bytosti s vlastní osobností. (Dempsey 2005) Můžeme zde vidět splnutí surrealistické obrazotvornosti a anglického krajinářství.

*Ta věc se ke mně vzpínala a náhle
vypadala jako veliké vzdouvající se moře
...a ve svitu měsíce...by člověk přísahal,
že se začala hýbat a otáčet tak, jak to
dělávala ve vzduchu...ne jsou docela mrtvá
a tichá...jediná hýbající se bytost je bílá
sova přelétající nízko nad těly těch dravých
stvoření.*

(9) **Paul Nash**, Mrtvé moře, 1940 -1

MALÍŘI 20-21. STOLETÍ NECHÁVAJÍCÍ PROSTOR MÉMU SNĚNÍ

Pokud postoupíme v čase, dostaneme se od skupin k jednotlivcům, jelikož konec 20. století je již postmoderní a umělci tvoří jako samostatní nezávislí jedinci na jakémkoliv programu či ideologii.

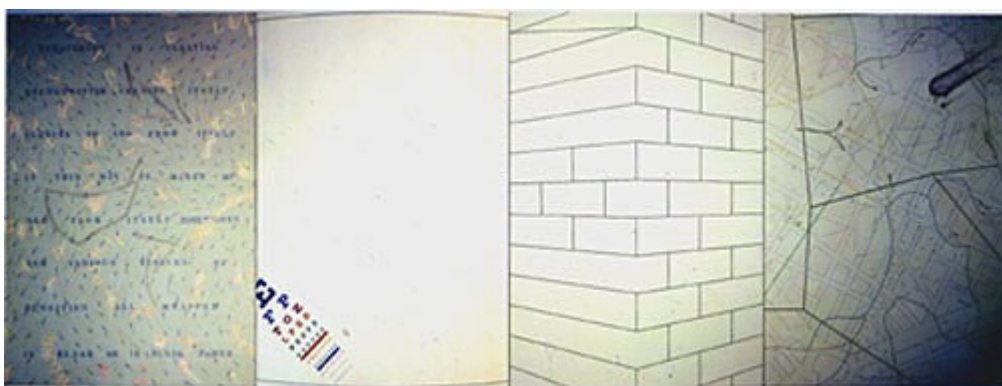
Wols stojí na cestě někde mezi nepředmětným malířstvím a surrealismem, což je další velice zajímavé vizuální pojetí vnitřního světa. „Vše o čem jsem snil, se odehrává ve velkém a velmi krásném neznámém městě“. (Wols in Ruhrberg 2004, s.250) V obrazech se prolíná reálné a surreálné, organický porost s konstruktivností. Inspiraci nalézal Wols i ve fotografiích mikrostruktur, které jsou nevidaně podnětné do dnes. (Ruhrberg 2004)

Začíná zvolna éra, kdy malíři již nepředkládají divákům detailně vyobrazené sny jako v surrealismu, ani upřímně a pečlivě vyzoborované obrazy reality naivistů, ani absurdní hravý svět dada, ani obrazy magických realistů fascinované viditelným světem. To je pryč. Probouzí se abstraktní obrazy z nitra lidského bytí, děsivé i okouzující fantastičnosti, které dávají zcela jiný prostor divákově představivosti. Na začátku století romantikové malovali krásné světy, ve

kterých se naše duše mohla procházet a nabrat sil. Na konci století, jakoby duše malovala, vrstvila a rýpala obrazy sama z obavy a hrozby reálného světa a tím, až od něj získávala úlevu. Nestačí vypočítat další svět, je třeba nejprve zprostit se, doslova vymalovat se z toho reálného: Raněná Wolsova plátna jsou důkazem stinných stránek jeho života. Nemaluje další souběžné světy, ale vymaňuje se z vlastního tím, že ho vypustí na plátno.

Obrazy, které osvobozovaly „šťastného malíře“, jak se sám E. Schumacher nazval, jsou krajiny bez přímého vztahu k opticky vnímatelnému světu, vtahující se k zemi „obrazy nitra světa“. Malíř ryje v barvě, jakoby trhal zemskou kůru. (Ruhrberg 2004) Vynikající kreslíř Bernard Schultze, je vynálezcem bezedné, tajemné pohádkové krajiny. Kořeny jeho díla najdeme jak v surrealismu tak v romantismu, ale rozvětňuje se do nových prostorů, moderněji a svobodněji. Práce jeho ženy Uršuly jsou v surrealismu zakotveny ještě více. Vypráví částečně laskavé a částečně děsivé příběhy, které vystupují z hlubin podvědomí a odehrávají se v meziprostoru mezi lidmi, vílami, zvířaty, rostlinami a podivnými bájnými bytostmi. Vidíme zde malířskou rafinovanost a radost z fabulace.

Sympatická myšlenka hnutí **Fluxus**, že můžeme život prožívat jako umění, neodmyslitelně patří do této práce. To jak žijeme a co děláme, může být inspirací pro mnoho lidí. Pro George Brechta byl Fluxus skupinou lidí, kteří se dali dohromady a zajímali se navzájem o sebe i svá díla. Základní lidská potřeba je někam patřit a ta se v tomto uskupení naplnila vrchovatě. Jak dále v práci uvidíme, je to sen snad každého člověka.

(10) **Shusaku Arakawa** /The Forming of Nameless 1983-84/ oil and acrylic on canvas 4 panels, each 100 x 63 inches

Arakawovy obrazy ponechávají hodně prostoru pro asociace. Použití různých znakových systémů (slova a obrazy, plány, fotografie, předměty) tento efekt ještě zesiluje. Je zrušena jakákoliv identita mezi zobrazovaným a zobrazením. U kolébky této myšlenkové hry nemohl stát nikdo jiný než Duchamp s Margritem.

Vrcholem malířství je pro jsou pro mne práce B. Newmana a I. Kleina, kteří omezili sami sebe, vzdali se své osobní svobody, aby ji dali divákovi. Svoboda umělce nutně omezuje naši svobodu, naši aktivitu hledání vlastního postoje, individuálního přístupu. „Prázdný“ obraz buď odmítneme nebo k němu aktivně hledáme vztah. Myslím, že právě tady je vidět přístup

člověka k životu, jestli je náš vnitřní zrak aktivní nebo pasivní, jestli je pro nás obraz jen červenou či modrou plochou nebo vnitřním prostorem, hlubinou, která nás sugestivně vtáhne dovnitř. (Bláha 1997)

REFLEXE VÝSTAV 2009

„Právě začala éra svobodné obraznosti. Obrazy ze všech stran zaplavují prostor, přecházejí z jednoho světa do druhého, vyzývají uši i oči k rozšířeným snům.“

(Bachelard)

Bohužel spíše i k roztržitým, pokud mohu dodat. Však ve výstavách o kterých se zde zmíním, mi vše dávalo smysl, navozovalo klid a jistotu, že přeci jenom ještě něčemu rozumím. Daly mi chuť dál poznávat svět kolem očima jiných lidí a stále s oblibou se nořit do jiných alternativních světů.

Náš život se odehrává v mnoha vztazích. O citlivý průzkum lidského soužití nás obohatila Adriena Šimotová, která se pohybuje převážně v předivu intimních rodinných vztahů a zobrazení člověka v mezních životních situacích. Nedokáží si představit muže, který by přistupoval s tak hlubokým porozuměním k citově vypjatým stavům lidské duše. Asi proto si „**Hlavu k listování**“ vybraly ke ztvárnění samé dívky, které tak chtěly vyjádřit poctu této ženě. Členky skupiny „Evrybáby“ (plzeňské centrum Joan) zinscenovaly ve sklepních prostorách studia „Underground“ výtvarně pohybovou akci, která se mi vryla hluboko do paměti. Poezie je pokračováním krásy světa, hojí rány. Pokud budeme naslouchat básníkům, získáme mnoho důkazů. Ráda poslouchám, hlavně když někdo vytvoří něco takového jako byl večer, kdy byla pronesena i tato báseň.

TEN DVOJÍ POHYB V TOBĚ

*Čím víc se blížím
tím víc se vzdaluji*

*Vidíš ty ostré obrysy?
Všechnu tu drobounkou kresbu?
Všecko žiloví v listí
tašky na střeše
krajku na zácloně za oknem?
Vidíš to čím dál líp?
Vidíš to opravdu?*

*Vždyť když jsi na dosah
(stačí jen vztáhnout dlaň)
tak všecko ztrácí barvu
kontury se rozpíjejí
cosi mizí
jako bys šel pozpátku
do výchozího bodu X*

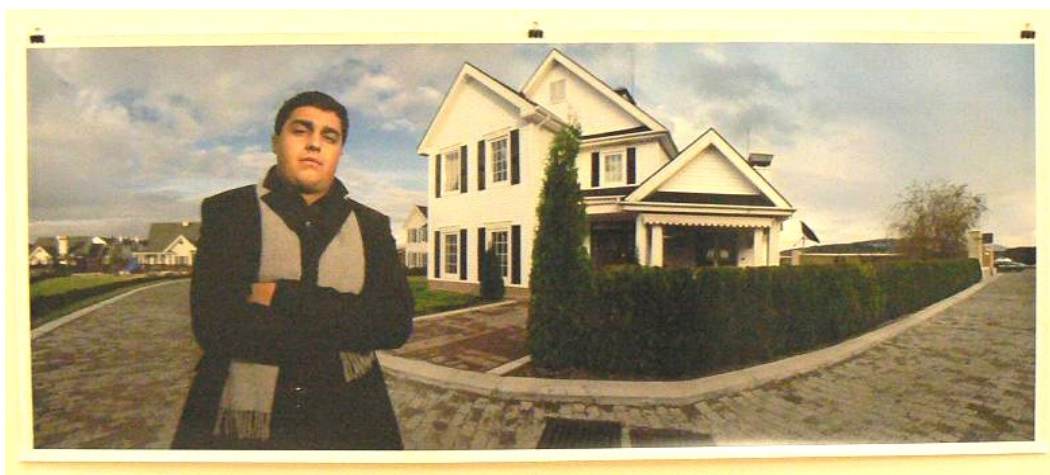
V Muzeu hudby na Újezdě vyrostl snový svět „**ORBIS PICTUS**“ s neobvyklými hudebními nástroji a světelnými přístroji. Kdo měl jen trochu času musel se mnou výstavu absolvovat a bylo na něm jaké obrazy nebo zvuky z artefaktů získá. Bylo dovoleno vše, jako ve světě snění. Člověk měl možnost vést dialog s ostatními i se sebou samým přes nástroj, který nemá zakódované žádné obsahy ani návod k použití. Byla to jedna z nejpřirozenějších bran do světa tvořivé lidské fantazie, která rozvíjela imaginaci a fantazii prostřednictvím interaktivních nástrojových objektů a instalací, tvořících společnou živou komunikační zónu. (www.orbis-pictus.com)

Lehce satirickou výstavou byl „**Šváb k večeři**“ od Viktora Pivovarova. V malbách použil figurální motivy ze současného života a lidi zobrazené napůl jako zvířata. Cyklus „krasavci“ je složen ze 14ti tématicky a časově propojených obrazů, které vznikly na základě inspirace filmem *Inland Empire*, režiséra Davida Lynche. Ten při uvedení svého filmu prohlásil „*Jsmo jako pavouci. Utkáváme si svůj život a pak se po něm pohybuje. Jsme jako snílci, kteří sní a pak v tomto snu žijí. A to platí pro celý svět.*“ Pivovarov nám ukazuje svůj svět se všemi detaily, co mu zůstaly v hlavě. Některé vzal z filmu, ale v jakých rovinách našel ty ostatní? Pivovarov říká, že nejhlubší půda pro inspiraci je kolektivní paměť, pak individuální paměť a především paměť z dětství, kdy se vytváří podstata člověka. Za psychickou vrstvou, která je důležitá pro každého umělce a dává vznik umění, je ještě vrstva kultury – sociálního prostředí, kde člověk vyrostl. To vše je zdrojem inspirace, vetkané do pavoučí sítě. Pivovarov mi zde ukázal jak je důležité, aby se člověk dokázal dívat na věci s nadhledem a nebrat se tak vážně a zároveň byl schopný se kriticky postavit vůči fenoménům s kterými nesouhlasí. Pivovarov má obrovský nadhled, jeho nedogmatické otevřené dílo v němž se výtvarné umění stýká s literaturou je velkou inspirací. (z Tiskové zprávy, Viktor Pivovarov : *Šváb k večeři*, Praha 3. září 2009)

Dalším překvapením v ulicích Prahy byla pro mne výstava „**Opuštěný byt , ve kterém zůstaly sny těch, kteří v něm žili**“ Kamily Ženaté na adrese Myslíkova 9 v druhém patře, kde se nacházel byt, ve kterém autorka kdysi žila se svou rodinou. Byly zde umístěny autorčiny snové příběhy, vyprávěné náznakem, symbolem, vzpomínkou, zahlédnutím, neuchopitelnou atmosférou, nehybností, ale i těkavým pohybem. (z tiskové zprávy, Kamila Ženatá – 2.patro, 26.10. 2009) Člověk se většinou na místo kde vyrůstal a žil vrací ve vzpomínkách, málokomu se poštěstí znovu stát ve svém starém bytě a mít možnost zreflektovat ty děje, tajemné chvíle, které se odehrávaly kdysi. Pokoje, chodby, sklep i půda poskytují přístřeší věrným vůním o nichž víme, že patří jen nám. Ve vůních jsou pro mne obsaženy ty nejsilnější vzpomínky, které mne hned zanesou do dětství. Během jediné vteřiny jsme schopni prožít všechny radosti a smutky dětství navyklého jemné vůni dávných příbytků, tak plných deště a soumraku. (Bachelard 2010)

Nejpřínosnější z celého ročního putování pro mne byla jedna část výstavy „**NARUŠITELÉ HRANIC**“. Úvodní instalace velkoplošných fotografií B. Missirkova a G. Bogdanova ukazuje propast mezi růžovými iluzemi a skeptickými očekáváními mladých lidí ze Sofie. Série fotografií se zakládá na interview se staršími studenty gymnázií v Sofii. Prvotně jim byla položena otázka „*Čím bys chtěl/a být?*“, a „*Jak vidíš sám/a sebe za 20 až 30 let?*“ a na základě odpovědi byla umělci zrekonstruována a vyfocena sdělená realita. Fotografie byla po té předložena před studenta/ku a žádala o popis: „*Co vidíte na obrázku?*“

Příklad: „ Na téhle fotce vidím, jako by se mi sny skoro úplně splnily...jediné co mi dělá starosti je, že mi ten člověk přijde nějak unavený...kdybych to měl být já za deset až patnáct let, asi bych vypadal šťastněji...můj vysněný dům je mnohem větší, možná dvakrát až třikrát, než ten před kterým jsem vyfotografován. Je to pro to, že chci mít pro sebe víc vnitřního prostoru ...taky si představuji větší dvůr s větší zahradou a spoustou zvířat.“

Zde můžeme vidět jak umělec tvořivě pracuje s realistickým denním sněním. Ukazuje nám jak identita a sny jdou ruku v ruce. První položená otázka se dotýká identity studentů, druhá spíše krouží kolem snění o vlastní budoucnosti. Pokud se podíváme blíže na aspekty identity, najdeme a) osobní aspekt, což znamená zdůrazňování osobních hodnot a morálních zásad, zaměřenost na vlastní sebepoznávací úvahy o tom, kdo ve skutečnosti jsem, vědomí důležitosti osobních cílů a nadějí budoucnosti, b) sociální aspekt, zaměřenost na vlastní oblíbenost u jiných, na vlastní reputaci a celkový dojem (image), c) kolektivní aspekt, zdůrazňování příslušnosti ke skupině, rase, etniku, lokální komunitě, náboženské skupině. Při bližším pozorování si můžeme všimnout, že u mladých lidí překrývají sociální aspekty ty osobní, většinou z důvodu potřeby někam patřit a touze po uznání. Což se odráží i v „kvalitě“ jejich snů a vizí. Je zde místo se zamyslet o čem bychom doopravdy snili, jen sami pro sebe, pro svou vlastní bytost? Bez ohledu na tlak okolí, být krásní a úspěšní? Denní snění je nedílnou součástí duševního života mladých lidí a je nesmírně významné pro pozitivní rozvoj

osobnosti. Je důležité mapovat, kde děti berou své vzory, komu se chtějí přiblížit, po čem touží, jaký je jejich hodnotový systém. Autoři zde předvedli výborný a jednoduchý koncept, který nám dovolí do tohoto světa nahlédnout. (z tiskové zprávy, Narušitelé hranic, 2.10. 2009)

II. DENNÍ SNĚNÍ VE VĚDÁCH

Až ve 20. století si snění vzali vědci do zkumavek a s nově vzniklými obory se snění začalo prozkoumávat jak nekonečné moře. Je však pravděpodobné, že si nikdy nesáhneme na dno, té nejmodřejší hlubiny.

Z psychologie

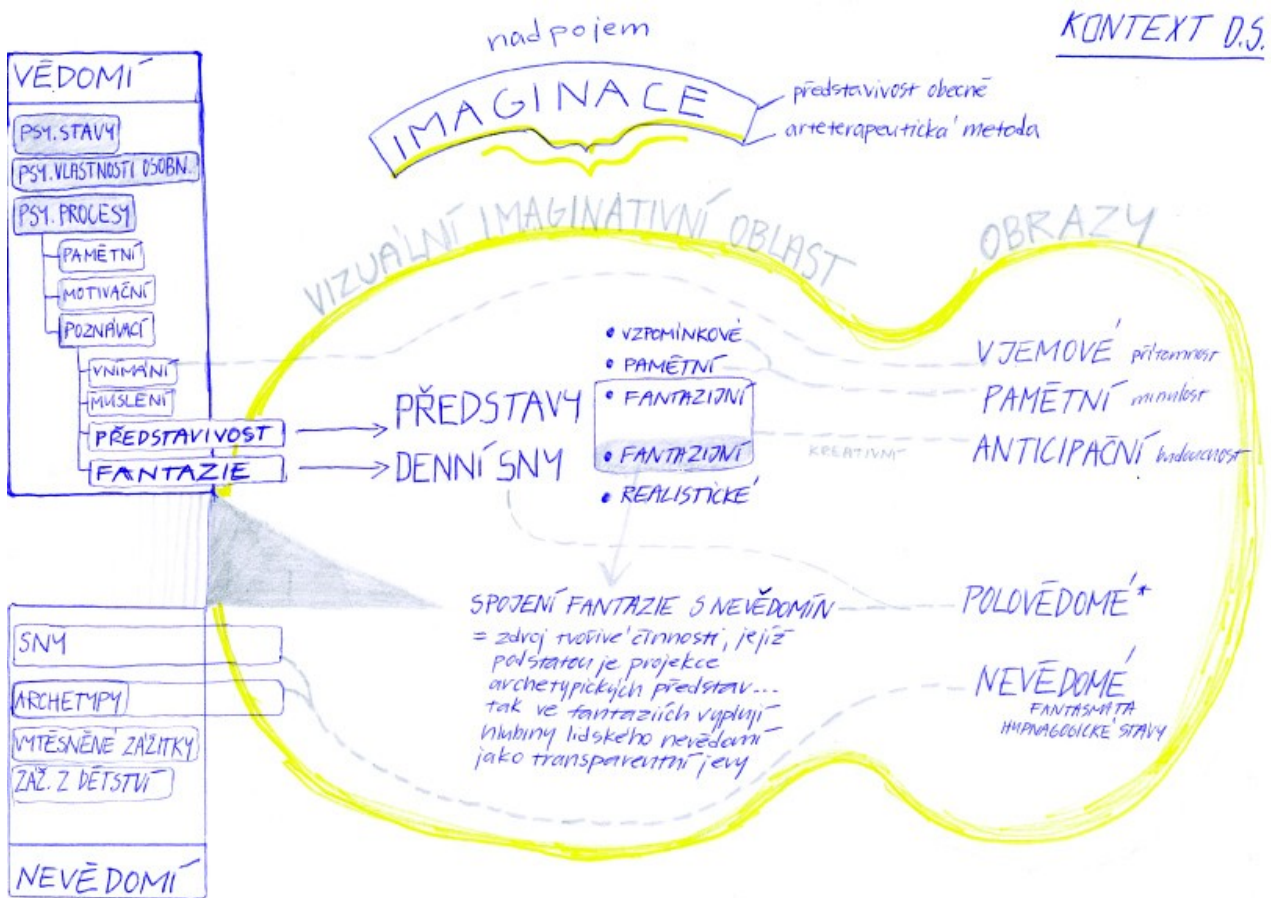
Imaginace jako podhoubí pro denní snění

Pokud chceme alespoň nahlédnout do podhoubí, z kterého denní snění vyrůstá, nalezneme se v oblasti imaginace, která je považována jak bylo zmíněno, za pravděpodobně nejstarší duchovní rys, který je typicky lidský a starší než diskurzivní rozum. Do tohoto prostoru spadají i pojmy jako fantazie a představy, které dohromady s denním sněním tvoří prostor svobody pro naši mysl. Rozdíl mezi představou a fantazií je v tom, že fantazie produkuje něco nového. Představa nám jednoduše umožní obraz člověka a koně a fantazie nám z ní vytvoří Kentaura. A tak můžeme s určitou jistotou říci, že ven nevyjde nic, co nevešlo dovnitř. Denní sny jsou s fantaziemi a představami úzce spojeny, jak můžete vidět na mapě „Kontext denního snění“. Jeden typ denních snů se od fantazijských představ liší tím, že má přístup k nevědomí. Toto spojení je pokládáno za zdroj tvořivé činnosti, jejíž podstatou je projekce „archetypických představ“. Tak ve fantaziích vystupují hlubiny lidského nevědomí jako transparentní jevy. Touto cestou vzniklo mnoho děl uvedených v I. Kapitole: Denní snění v kontextu výtvarného umění. Ale i když se nám může mnohdy zdát, že jsme vymysleli něco zcela nového, jde „jen“ o syntézu podnětů zabudovanou do nového výtvoru.

Mít imaginativní schopnost znamená, že je člověku dáno, aby více či méně vědomě viděl obraz něčeho, co už je nebo ještě není a co se možná ani nikdy nestane. (Kastová 1999) Nejlépe se naše imaginace projevuje ve výtvarných dílech, literatuře, hudbě, ale také v tvorbě vědeckých hypotéz jako byla Koperníková heliocentrická teorie. Imaginace ovšem není jen privilegium umělců a výjimečně nadaných jedinců. Imaginace – představivost patří k běžným formám zpracovávání informací. Čím méně máme informací o určitém vjemovém obrazu, tím více si pomáháme vlastními představami, abychom si udělali alespoň nějaký obraz určité situace.

Všeobecně je s imaginací spojen tvořivý snad i poetický přístup k životu. Je s ní spojena naděje. Pocit, že je budoucnost stále otevřená, nám v představách umožňuje vyjádřit i velmi vzdálená přání. Nespočívá ve stavbě vzdušných zámků, ale ve víře, že naše úmysly je možné propojit s tím, kam nás život nese. Můžeme shrnout, že imaginace představuje základní princip lidského zpracovávání vjemů a emocí, je obecným předpoklad tvořivé práce, ale i mystického prožívání světa.

Mapa je vytvořena kombinací několika různých psychologických dělení z oblasti vědomí a nevědomí lidské psychiky, tak aby pomohla v orientaci mezi termíny, které se často překrývají a splývají.

Denní a noční sny

Noční i denní sen je charakteristickým produktem fantazie. Noční sen má ovšem původ v nevědomí, kdežto sen denní ve vědomí. Noční sen je oproti dennímu značně pasivní. Vždyť se říká „Navštívil mne sen“. Sen jak se zdá, je přetížen vášněmi špatně prožitými v denním životě, může duši rozvrátit a šířit i za dne šílenství prožité v noci. **Klid spánku osvěžuje pouze tělo. Ne vždy, jen vzácně dává klid také duši. (Bachelard)** K tomu by jistě měl co říci i Jan Švankmajer. V jeho nejnovějším filmu „ Přežít svůj život“ hraje sen důležitou roli, jak koneckonců dokládá motto snímku, vypůjčené od prokletého básníka Gérarda de Nerval: *Sen je druhý život*. Film je jakousi rehabilitací snů, které civilizace odhodila na periferii lidského života, přestože mají svůj nemalý význam. Pro hlavní postavu filmu, Milana, dokonce fatální – sen se opravdu stane jeho druhým životem, který ten první zásadně ovlivní. (www.ct24.cz/kultura článek: Přežít svůj život – berte na vědomí své podvědomí) Pokud do internetového vyhledávače zadáte termín denní snění, můžete se zúčastnit široké diskuze o tom, jak lidé snění propadají a jak jim komplikuje život. Denní i noční sen jsou po této stránce

oba nepříjemné a sklouzávají až k patologickým stavům. (www.doktorka.cz)

Noční sen je bez snivce, nepatří nám, chová se jak uchvatitel, oproti tomu snivec snění si uchovává většinou dostatek vědomí, je aktivní, je šťastný za své snění. Sen je ukončený, ale snění je otevřené, pomáhá nám obývat svět, pobývat v jeho blahu, těší se jasnému klidu. I když se zabarvuje občas melancholií, je to melancholie uklidňující, poddajná a našemu klidu dává souvislost.

Snění tedy není vyprázdnění ducha. Mnohem spíše je darem chvíle, která poznala plnost duše.

(Bachelard)

Švankmajer říká: „Nevím, jestli jsem měl sny, když jsem film točil, musel bych se podívat do deníku, kam si je zapisuji, protože jinak je člověk hned zapomene. Ale asi neměl, protože pokud platí, že sny jsou splněná přání, tak když točím film, přání si plním.“

Sen může být i životní přání, které je konkrétně naplnitelné. Proto velice obecně sen chápeme spíše jako něco uzavřeného a snění jako něco plynoucího, otevřeného, ve své podstatě nenaplnitelného.

Odborná charakteristika denního snění

Psychologové věnují minimum pozornosti dennímu snu, který je pro ně bez struktury, příběhu a záhad. Avšak i denní sny si zaslouží zvláštní zkoumání. (Bachelard 2010) Je přirozeným duchovním jevem (psychickou aktivitou), velmi užitečným pro duševní rovnováhu na to, abychom jej pojímali jako pouhou odvozeninu snu. Denní sny má čas od času každý člověk. Podle V. Tardyho (Nakonečný 1997, s.236) je snění fantazie řízená přáním. Snít znamená zabývat se vědomě v mysli určitými představami, které se mohou vztahovat k jakémukoliv obsahu. Nejčastěji je však denní sen jakousi hrou, v níž se hrající dívá sám na sebe (narcistické sklony), je sám autorem i protagonistou scénáře. Denní sny mohou lidem často poskytnout vítanou úlevu od každodenní - často nepříjemné životní reality a snižovat vnitřní napětí, pomáhají zvládat náročné životní situace. Obvykle je snění řazeno mezi fenomény duševního uvolnění. Ovšem toto označení snění nám nemůže stačit. Bachelard zastává názor, že snění dodává životu dynamismus. Je zapotřebí studovat idealizující snění, které do duše snivce vkládá lidské hodnoty, sněnou shodou anima a animy, dvou principů celistvé bytosti. Zjednodušeně, veškeré snění lidí pochází z toho ženského v nás, to je obdařeno hlubokým klidem, který by všichni lidé měli v sobě rozvíjet.

Podle psychoanalytiků umožňují denní sny vyjádřit a zvládat lidské tužby, vztahující se především k sexualitě a nepřátelství, které by jinak vyvolávaly pocity viny nebo úzkosti. Podle Freuda jsou hybnými silami denního snění neuspokojená přání a každá jednotlivá fantazie představuje jeho splnění, korekci neuspokojené skutečnosti. (Plháková 2003) Toto tvrzení podporuje teorii H. Kohuta, který vidí smysl denního snění jako náhražku tzv.

zrcadlení. To je nepostradatelné ve vývoji kladného sebehodnocení každého dítěte. Obdivným zrcadlením (chválou) od blízkých lidí, dítě získává „zásobárnu“ kladných pocitů. Ale i dospělý člověk potřebuje uznání od známých lidí a když se mu ho nedostává jsou denní sny jakousi náhražkou a podporou v sebehodnocení. Proto výzkumy uvádí jako nejčastější náměty denního snění slávu, uznání úspěch, hrdinský čin, interakci s atraktivní osobou atd.

Při mnoha denních snech je člověk pasivní a fyzicky uvolněný. Tyto fantazie nevedou však k žádné akci. My se jako pedagogové zaměříme na ty sny a fantazie, které povedou žáky k potřebě tvořit, vyjádřit se, poznat lépe sám sebe i okolní svět. Díky nahlédnutí do snění dětí, se přirozenou cestou dostaneme k potřebám žáků a budeme schopni je lépe poznat a motivovat.

Nyní se zaměříme na funkce, druhy a faktory snění pro odborné pokrytí a ucelení problematiky. Denní sny rozděluje psychologie v zásadě na **dva typy**. Realistické denní snění se zabývá většinou plánováním budoucnosti, zaměřuje se na cíle, představuje si jak proběhne určitý okamžik našeho života. Může to být i sen o koupi automobilu pro založení nové živnosti. Fantazijní denní sny pocházejí z vnitřních zdrojů, nejsou již jen mentálním obrazem skutečnosti, nýbrž specifickou mentální strukturou, kombinací vnímaného v nové útvary. (Plháková 2003) Bachelard nabízí také dvojí dělení. Vedle snění volných chvil, které jsou plné obrazů a básní ve znamení animy, existují také snění, velmi posilující a povzbuzující, neboť připravují vůli. Snění vůle vzbuzují chuť do práce a poskytují jí oporu. V takovém snění bychom došli ke zpěvu dělníka.

Co se týká **funkcí** denního snění, někteří psychologové tvrdí, že jeho hlavní funkcí je únik z reálného světa, kdy se člověk uzavírá a stává se více osamělým. Nepopíratelně má snění i svá úskalí, ale Bachelard by vám řekl, že i samota může být krásná...

Když snivec snění odsunul stranou všechno, co jej „zaměstnávalo“, ...když je pak vskutku autorem své samoty, když konečně může rozjímat nad nějakým krásným rysem světa a nemusí se ohlížet na čas, pocítí tento snivec bytí, které se v něm otevírá. Náhle je takový snivec, snivcem světa.

(Bachelard)

Faktory ovlivňující denní snění jsou následující. Pohlaví jedince ovlivňuje tématické zaměření. Ženy sní více na motivy změny vlastního těla a mezilidských vztahů, méně sní o hrdinských činech, fyzických výkonech a sexu. Rodinné prostředí má vliv na snění ve smyslu identifikace s rodičem. Pokud byla silnější s matkou, má dítě větší sklon k fantaziím a denním snům, pokud byla silnější s otcem, sní dítě málokdy. (potvrzuje Bachelard, protože snění je výsadou animy)

Nízké vzdělání může vést k vysnívání si nadměrně vysokých cílů a pozic, což vede při konfrontaci se skutečnými možnostmi k frustracím. Literatura uvádí i další faktory, které jsou

dle mého názoru spíše kategorizováním. Na denní snění má dále vliv společensko-kulturní původ, inteligence, narkotika a především věk, kterému věnuji v práci samostatnou kapitolu. Všechny výzkumy snění, kterých není mnoho, jsou podmíněny místem a dobou, protože snění vychází, jak už bylo uvedeno z napětí, resp. přímé konfrontace subjektu s jeho životní situací (Plháková 2003).

Sen a skutečnost

Je ten sen v nás naším snem?

Jdu sám a rozmnožený,

jsem sám sebou, jsem někým jiným,

nejsme jen v představách?

(Bachelard)

Co je realita a co fikce? Sen a skutečnost nejde vnímat jako dva protipóly, jako noc a den, protože všechna látka našich myšlenek i snů je vzata ze skutečného života. I ty nejsvobodnější obrazy fantazie jsou vizuální zbytky, dané zevní percepcí. A co teprve, když skutečnost vnímáme skrze své snění?

Fantazie odvrácená od vnější skutečnosti do nitra člověka, která se realizuje v uměleckém díle jako magická, nemůže být zbrusu novou věcí, ale je skutečností fantazijně přepracovanou. Duševní děje a jevy jsou skutečné, skutečný je i obraz reality v našem mozku, i když je to třeba halucinovaný, klamný a naivní odraz. Každý psychický děj, i když nám jeho vazba na skutečnost uniká, je skutečností. „*Má díla*“ říká Jan Zrzavý „*jsou výrazem snů. Sen je mi opravdovou skutečností, je to ta skutečnost, jež přichází z nitra, a ne ta, jež podléhá rušícím vlivům zevní skutečnosti*“ . (Teige 1994, kap.1) Všechno kolem nás utváří obraz a každá z věcí, již se zmocní touha naší duše, proměňuje se ve snový obraz. Ve světě ozářeném touhou vidíme, co se děje v našem nitru, promítáme sebe do věcí a postav.

Jan Zrzavý, velký malíř pro mne vystihl podstatu veškeré tvorby (imaginativního malířství) když řekl „ **Neobkresluji však milovaných věcí, ale pohlcuji je a strávím, aby po čase zrodily se z mého nitra věci nové, zplozené ve mně dotekem života**“.

Předměty o kterých Zrzavý mluví jsou znovu poznané předměty, imaga dětských zapomenutých blaženstvých a strastí, lásky i hrůzy. (K.Teige 1994 kap.1)

Jak se zrodí nový svět? Zrodí se zřejmě někde mezi skutečností a snem a mohou tak vzniknout obrazy malířské poezie Jana Zrzavého. Pokud se nebudeme dívat na obrazy pod zorným úhlem vkusu, ale z perspektivy poezie, ukáže se nám jasně co vytyčuje novou stupnici hodnot.

A co teprve, když skutečnost vnímáme skrze své snění? Od zrcadla čekáme přesný odraz reality věcí před něj postavených. Ale co když se podíváme do surrealistického zrcadla,

kteří není stvořeno, aby zachycovalo podívanou zevního světa? Věci, které se tu zrcadlí, jsou situovány na druhé straně, na březích touhy, nikoliv před zrcadlem, ale za zrcadlem: dobrodružství v zemi divů. „Svět za zrcadlem“ jsou tři slova, která způsobí mnoho lidem mrazení v zádech, je to jedna z nejvíce vzrušujících představ. V magickém zrcadle obrazů a věcí Toyen se odráží fantastický a fantomatický svět, předměty jež smyslová zkušenost nepoznává a nebo skutečné věci, jejichž vzájemné spojení nedovede zdůvodnit. (Teige 1994) Pak se při pozorování světa za zrcadlem zapojuje něco úplně jiného než smyslová zkušenost. Zapojí se fantazie, vnitřní citlivý mechanismus a rozehraje zvláštní hry. Každému dítěti je dána básnická fantazie, ale útlak ji může zhasnout.

„Umění je opravdu pro každého, ale každý není pro umění.“ (Teige 1994)

My bychom se měli snažit, aby bylo čím dál více lidí pro umění, aby to co je každému dáno v dětství nebylo uloupeno v dospívání.

„V tomto mezisvětě, kde se mísí snění a skutečnost, se realizuje určitá tvárnost člověka a jeho světa“

(Bachelard)

Z arteterapie

Léčivá a záludná síla fantazie

Fantazie má obrovskou léčebnou, ale i zhoubnou sílu , proč je tomu tak zkusím popsat na příkladu F. Kafky který byl často ve stejném tvůrčím rozpoložení jako malíř M. Chagall. *„Opět to byla síla mých snů, vyzařujících již před usnutím do bdělého stavu, která mě usnout nenechala. Vědomí mých básnických schopností je ráno a večer nepřehlédnutelné. Cítím se uvolněný až na samo dno svého bytí a mohu ze sebe vyzvednout to co se mi zachce.“* (F. Kafka in Lukeš, s.33) Tento utěšený stav se měnil postupně k horšímu a v narůstající duševní krizi se Kafkovi hranice mezi bděním a sněním rozpíjely, aniž jedno přinášelo úlevu od druhého. (Lukeš) Zde je ta mez, kdy už fantazie a snění pozře léčebný potenciál, zamotá nám s bytím a přesáhne do zhoubných kruhů. Kdy nepřináší úlevu. Nebojme se však imaginaci používat, nepotvrdila se obava, že by zdraví lidé kvůli snění přestávali rozlišovat mezi fantazií a realitou. Naopak při soustředění na obrazné aspekty si lidé více uvědomují , kdy své vnímání světa doplňují představami. Ponoříme - li se do nich hlouběji a můžeme je jasně vidět , postupně se lépe soustředíme na všední den. (Kastová 1999)

Následující příklady stručně prezentující, kdy lidem snění pomohlo udržet si zdravou mysl: Nezapomenutelným italským filmem je pro mne „Život je krásný“ od Roberta Benigni, kde otec pro svého synka učinil z koncentračního tábora tábor letní, aby ho tak uchránil před krutou realitou. Dalším byl Tomáš Campanella, který během dvacetiletého žaláře napsal dílo „ Sluneční stát“, ve kterém po tu skličující dobu uchovával své myšlenky. Spisovatelka Violet

Oaklander ve svých pěti letech byla na několik měsíců hospitalizována o samotě v nemocnici a popisuje, jak tuto životní zkoušku přežila díky své fantazii. Je tu ovšem stále riziko, že nás tento prostor svobody odvede od každodenního světa a odcizí nás skutečnosti. Svět imaginace je svět jiných možností, vyjadřují se v něm také naše možnosti prožívat něco „zcela jiného“ a v dialogu s tím tvořit. **„Ovšem touha po něčem jiném, může být tak velká, že se z inspirativního dialogu mezi všedním světem a světem imaginace vytratí rovnováha.“** (Kastová 1999, s.14)

Imaginace v užším smyslu

Imaginaci jsme si ukázali jako prostor svobody, jako obecnou imaginativní oblast, kterou více či méně disponují všichni lidé. Pro Bachelarda je imaginace hybnou silou života, energický a dynamický základ psychiky.

Metoda imaginace je vhodná pro lepší sebepochopení, pro uvolnění emocí, pro vyjasnění postojů k sobě i druhým lidem. (Šicková 2002) S dětmi řízené imaginace mohou být zprvu náročné, kvůli zavřeným očím. Je důležité děti instruovat, aby oči alespoň zavřené mít zkusily a kdykoliv to nebudou moci vydržet, mohou je otevřít. Postupně děti zjistí, že jim nic nehrozí a nechají oči zavřené. (v některých případech ani oči děti zavírat nemusí) V imaginaci dáváme dětem podněty, jež mají vést k vytvoření obrazů, dle naší volby. Terapeuti využívají imaginace v projektivních metodách, které slouží především k diagnostickým účelům. Volí své obrazy jako mandaly, stromy, rodinu...podle toho s jakým problémem dítě přijde. Učitelé imaginaci používají spíše jako motivaci pro danou práci odvislou od klíčových kompetencí, které mají spíše seberozvojový a vzdělávací charakter. **Imaginace děti zklidní a pomůže jim hlouběji prozkoumat co jim o daném tématu napoví jejich prekoncepty. Pokud si děti námět soustředěně a empaticky představují, napadají je pojmy, které z konceptů pocházejí a téma přestává být prázdným pojmem. Od odkrytí prekonceptů je jen krok k sebeuvědomění.** (Roeselová 2003) Pokud spojíme imaginaci s výtvarnou prací, objevy které přicházejí při pozorování procesu tvorby nás samotné překvapují, vyvolávají vzrušení a navozují potřebu se o pocity podělit. Když pocítíme soulad mezi myšlenkou, výtvarnou formou a spontánní radostí z tvorby, navozuje nám touhu znovu ho prožít. Setká-li se dítě s výtvarným prožitkem, vzrůstá jeho zájem o výtvarnou tvorbu.

Smyslu práce s hlínou a udržení dětí v trojdimenzionálním světě

Děti svět vnímají prostřednictvím médií více distančně, aniž by komunikovaly všemi smysly nebo by nesly důsledky rozhodování. Zkreslení poznatků a zkušeností negativně ovlivňuje schopnost prožívat a rozhodovat se. (Roeselová 2003) Někteří odborníci dnes soudí, že děti v mladším školním věku, nejen pod vlivem počítačů, nejsou schopné zcela rozlišit, co je

fikce a co realita. Měly by si stále uvědomovat, že život neběží na obrazovce, že je plastický a všechno v něm má svůj trojdimenzionální tvar.

V nejranějším období dítě vnímá a poznává své okolí především hmatem.

I poté většinou dětem nebráníme cákat s vodou, přesýpat písek, zahrabávat se do listí, motat se do starých záclon a stavět z hlíny a klacíků domečky. Dítě totiž tak poznává reálný svět, ve kterém žije. Poznává struktury, tvary, co jak voní, co jak vrhá stín. Hmatové vjemy jsou však pro dítě důležité i během dalšího života, kdy je posazeno před televizi či obrazovku počítače. (Kastová 1999) Snažíme se aby bylo ve stálém kontaktu se skutečným světem a tak práci s hlínou beru jako doplněk ke světu fantasií, jak těch virtuálních, tak těch v nás. Je to uzemnění, které každý potřebuje. Hlína vás uzemní stejně, jako půda uzemní blesk.

Z pedagogiky

Potlačujte denní snění pouze tam kde je to nezbytné

Toulání mysli a denní snění jsou uvedeny mezi nejběžnější formy nespolupracujícího chování. I přes to, že jsou děti kárány za to, že se jejich myšlenky odchýlily od školních úkolů, jsou si pedagogové a odborníci již vědomi faktu, že denní snění napomáhá rozvoji kognitivních schopností. Bylo provedeno mnoho studií, které dokazují, „že děti s rozvinutou představivostí mají vyšší IQ a lépe se vyrovnávají s nároky života a že povzbuzování dítěte k fantazijní hře zlepšuje jeho schopnost zvládat náročné životní situace a učit se. (Oaklander 2003, s.20)

Učitelé by neměli obecně odrazovat žáky od denního snění, ale měli je naučit své denní sny ovládat tak, aby si jím sami nenarušovali zapojení do učebních činností. I když výtvarná výchova denní snění vítá s otevřenou náručí, je třeba i zde sny korigovat. Je velice těžké tuto formu neúčasti žáka na hodině odhalit, ovšem bystří učitelé časem dokáží již dobře rozeznat nepřítomné pohledy v očích žáků.

Uvedu tři možné reakce učitele při zjištění denního snění a jejich možný dopad na dítě.

1) Učitel zjistí nepřítomné pohledy ve své třídě, je ovšem vděčný za klid při výuce a nechává žáky v jejich světě. Zde se brzy může vytvořit návyk žáků na takovéto jednání v těchto hodinách a o to bude těžší je později přivést k aktivitě. 2) Další reakcí na zjištěné denní snění může být laskavý pokus o vrácení pozornosti k výuce např. Větou: „...Eliško, nevíš co jsem říkala, protože jsi myšlenkami někde jinde, ty jsi takový snílek, ztracená ve svém vlastním světě.“

Učitelka takto dává slečně velmi přitažlivou nálepkou snílka, se kterou se dívka může snadno identifikovat a o to více se bude ubírat v hodinách jiným směrem. 3) Nejpřirozenější je nenarušit výuku komentáři ke snění a přitom vytrhnout žáka z jeho fantazií. Učitel se na nepřítomného žáka může obrátit s otázkou. Ten samozřejmě prosí o její zopakování a učitel vybízí dalšího žáka, aby ji pro nevnímajícího zopakoval. Pokud takto učitel jedná vícekrát v

hodině, bude si „snílek“ připadat příště hloupě a měl by začít dávat pozor. Za další nenarušující strategii můžeme považovat stoupanutí si do žákova zorného pole a podívat se mu zpříma do očí. Učitel může zvolit i krátkou pauzu nebo protáhnutí se, pokud snění pozoruje u větší části třídy. (Cangelosi 1994) My se ale v této práci potřebujeme vydat naprosto opačným směrem, a to jak povzbuzovat, prohlubovat a zkvalitňovat denní sny tak, aby rozvíjely naši osobnost. (více didaktická částí)

Proudy ve výtvarné výchově podporující denní snění

Snění a poezie má oporu i v některých modelových studijních programech pro výtvarnou výchovu. Kapitola je čerpána z čerpána z Didaktiky výtvarné výchovy. (Roeselová 2003) Podívejme se blíže kde můžeme hledat inspiraci.

Filozofickým podtextem „Poznávání, prožívání a hodnocení světa“ Zdislavy Holomíčkové, je seznamování a zpřizňování s domovem zvaný svět, vytváření pocitu spoluobyvatele s osobní odpovědností, otevírání tvořivých sil v dítěti a výchova k lidství.

„Jak cenné by bylo album míst, s jehož pomocí bychom se dotazovali své osamělé bytosti, aby nám odhalila svět, v němž bychom měli žít, abychom byli sami sebou! Tímto albem míst nás obdaří snění v hojnosti, jakou by nám neposkytly nesčetné cesty.“

(Bachelard)

Klíčové postavení má tvořivá hra, v níž je dítě samo sebou, plné tvořivých sil. V prostředí plném pohody, klidu a blahodárného ticha se nabízí údiv, prožívání a víra ve vlastní schopnosti. Je na dítěti jaké výtvarné prostředky si zvolí ke zpracování archetypálních témat jako Slunce, Čas, Harmonie atd.

Další podpory se můžeme těšit v „Duchovní a smyslové výchově“ Marty Pohnerové. Její myšlenková východiska navazují na platformu hlubinné ekologie pro trvale udržitelný život. Za podstatnou považuji především myšlenku týkající se ocenění kvality života a nelpění na vzrůstající životní úrovni. Začneme si uvědomovat rozdíl mezi velkým a významným? Tento program vede děti ke zpomalení úvah a myšlenek, k vnímání širších souvislostí a k utváření hodnotového systému. Měla by tak mizet plytkost bezmyšlenkovitého, uspěchaného výtvarného, slovního i jiného projevu a dostavit se poznání sebe samého. V čistém snění se snivec navrací k pokojné samotě, nachází v sobě svůj klid a naplňuje duši. Ve světě který se v nás rodí se můžeme stát vším, jsme vnitřně bohatí. Naše osoba se rozvírá do květu, protože sněný svět nás učí rozšiřovat náš reálný život.

V Artefiletice Jana Slavíka se vytváří zvláštní „malý svět“ v němž se lidé zamýšlejí sami nad sebou, nad svým vztahem k životu, hledají a opatrují principy přátelství, soucit či odvalu a osvětlují podstatu lidské existence. Takový malý svět má v sobě i každý z nás, svůj snový svět, který nám pomáhá překonávat utrpení z nezvládnutých životních rozporů. Člověk se zde učí tvořit a používat symboly, které jsou nástrojem obraznosti, poesie, mýtů a snění. Základní myšlenkou artefiletiky je opakování konceptů, vždy v nové expresivní formě, které se obrací k tvůrci. Koncepty se v lidských životech neustále vracejí v mnoha obměnách, pomáhají odkrývat náš vnitřní svět pomocí archetypálních představ.

„Z našeho hlediska jsou archetypy zásobárnou nadšení, pomáhají nám věřit ve svět, milovat jej a tvořit si svůj svět...Každý archetyp je určitou otevřeností ke světu, pozváním do světa. Z každého archetypu vyráží snění vzletu.“

(Bachelard)

Denní snění v průběhu života

Denní snění má ve vývoji člověka určité mezníky, které uvedu k této kapitole, jako podpůrnou osu pro pedagogickou práci s tímto fenoménem.

Vzpomínáme sníce. Vzpomínky nám vracejí prostou řeku odrážející oblohu opřenou o kopce. Ale kopec roste, zátočina řeky se rozšiřuje. Malé se stává velkým. Svět dětského snění je tak velký, větší než svět nabízející se dnešnímu snění.

(Bachelard)

Nejčistším obdobím pro snění je **útlé dětství**, kde je svět kolem plný neuvěřitelných věcí a bytostí, které dítě zpracovává i za pomoci denních snů. Děti mají tak bujnou představivost, že jim někdy splývá svět skutečný a svět sněný. Dospělí mohou dítě nařknout i ze lži, která je ovšem ze strany dítěte zcela nevinná a upřímná. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že jsem do třetí třídy vyprávěla zážitek, jak jsme s maminkou v lese našly tři duchy bílé jak dešťové kapky z mlhy a odnesli jsme si je domů, protože by se již v týden smáčeném lese rozpustili. Ten pocit kdy jsem je opět vypouštěla do lesa nikdy nezapomenu. Lhala jsem jako dítě, nebo moje maminka byla obdařena takovým vypravěčským uměním, až se náš sněný výlet stal součástí mého dětství? Pokud malé dítě ale opravdu lže, často samo věří tomu, co říká. Vysvětlí své chování tak, aby pro něj bylo přijatelné. Fantazie se stává prostředkem vyjádření toho, co by dítě obtížně přijalo jako skutečnost. Děti někdy nemusí být schopné vypořádat se se světem kolem, s dlouhým pobytem v nemocnici, s šikanou, s rodiči, kteří nejsou schopni je přijmout takové jaké jsou, nebo na ně mají nesplnitelné nároky. Vymyšlení si je pak únikem. Dětské fantazie bychom měly brát vážně, jako vyjádření emocí.

(Oaklander 2003)

„Dospívání někdy vše pokazí. Dospívání, ona horečka času v lidském životě! Vzpomínky jsou příliš čerstvé, aby sny mohly být velké.“

(Bachelard)

Dalším vývojovým obdobím, kde se denní snění projevuje nadměrně je **adolescence**, kdy se krystalizuje osobnost dítěte. Je to období, kdy dítě musí být schopno reflektovat změny ve svém fyzickém a psychickém vývoji. To je doprovázeno mimořádnou citlivostí, zranitelností, sebezpozorováním a hledáním vzorů. Dochází k odklonu od dosavadních autorit, je zde výrazná tendence osamostatnit se, především od rodičů, což je přirozený jev. Místo toho napodobují myšlenky a vzory, které jsou charakteristické pro jejich dobu. Existuje obrovský trh, nabízející modely pro denní sny, určitý druh literatury a filmů umožňujících čtenářům a divákům identifikaci s jejich hrdiny a hrdinkami, kteří se stávají snícím modelem. (Nakonečný 1997) *„Uvědomme si, že také díky médiím je tato generace jako první svědkem dalekosáhlého morálního zhroucení“* (Mesiti 1997). Bereme na vědomí, jak je toto období hledání se křehké, jak dychtivě nasává vše kolem, zkažené i čerstvé? I když je přeformování osobnosti v pubertě zcela běžné, neměli bychom děti nechat zcela napospas osudu.

Věra Roeselová vymyslela metodu „Mostu“ mezi výtvarným projevem dětství a dospíváním. Když se dítě setká s vývojovými obtížemi výtvarného projevu, jsou mu nabídnuty takové alternativy a složité otázky, nad kterými v zaujetí přemýšlí a vnímá příznaky vlastních výtvarných obtíží jen slabě, nebo si je neuvědomuje vůbec. Nemohl by existovat i další most, který by děti bezpečněji převedl přes náročné období puberty, aby někteří tak těžce nesnášeli zmíněné jevy, které ji doprovázejí? Kolik rodičů přišlo o dlouhodobě budovaný vztah se svým dítětem? Denní sny pozbývají spontánnost dětských přání a nastupují sny a touhy převážně narcistního a sexuálního charakteru. Představy a témata hrdinství, agrese, úspěchu a nevinny jsou zcela přirozená, měla by však být vyvažována také alternativami. Pouze z osobního pozorování se domnívám, že děti – dospívající, kteří mají sny (chtějí něčeho dosáhnout, vidí svoji budoucnost) snášejí pubertu lépe.

Proč bychom si měli přát, aby naše děti měly sen? Sen je totiž dobrý základ pro vlastní růst. Všimněme si jak jsou mladí lidé ukolébáni ke spánku netečností, sebeuspokojením a kompromisy, které dělají ne z přesvědčení, ale z pohodlí. Apatie zabíjí motivaci, vize a cíle. Pokud ale budou mít děti vidinu budoucnosti, budou zaměstnáni pěstováním potřebných schopností a dovedností pro dosažení svého cíle. Děti nemusí sklouznout například k drogám jen díky neštěstí, špatné výchově nebo slabosti. Někdy stačí „jen“ to, že nemají svůj smysl života.

Děti brzy pochopí, že hodnotný životní cíl, je bude také něco stát. Pokud ale při nich budeme stát my, budme si jistí, že to jen tak nevzdají. Snažme se dětem předat to, co sami víme. Děti „snílci“ si brzy uvědomí, že skutečné bohatství přichází zevnitř, z charakterových kvalit. (Mesiti 1997)

Snění není vyprázdňení ducha. Mnohem spíše je darem chvíle, která poznamenala plnost duše.

(Bachelard)

Střední věk je ve znamení snění nad úspěchem, uznáním, mezilidskými vztahy. Člověk většinou buduje zázemí pro svou rodinu a tak je jeho snění v rovinách realistických směřující k budoucnosti. Snění je univerzální jev, sní všichni lidé, neboť všichni mají důvody k nějaké korekci reality a jejímu doplnění, liší se jen mírou a kvalitou svého snění a mírou s níž usilují o jeho realizaci. Mohlo by nás v tomto dospělém období zajímat snění mužů a žen? Pokud ano, vezměme si na pomoc poetiku G. Bachelarda. Ten se velice snadno shodl s Jungem, že naše psychika je androgynní, tudíž, že každý člověk má v sobě bytí ženské „Anima“ a mužské „Animus“. Bachelard přiděluje sen muži a snění ženě, nebo spíše tomu ženskému v nás. Anima je archetyp života, je vždy útočištěm prostého, klidného a souvislého života a právě ve snění nacházíme ženskost rozvinutou v celé její šíři, spočívající v prostém klidu. Tím Bachelard neříká, že muži nesní, nýbrž že pokud sní, sní, to ženské v nich. A jeli to snění hluboké, bytostí která začíná snít, je zase anima. Snění, nikoliv sen, je svobodným rozmachem celé animy..... Bachelard říká „ *Miluji sám sebe pro ženskou vůni své duše.*“ (Bachelard 2010, s.92)

Není k potěšení, že se filosof vzdá zjednodušujících určení muž a žena, že mu přijde surové dělení člověka podle dvou fyziologických znaků a přemýšlí v jemnějších intencích.

„Až v poslední čtvrtině života chápeme samoty první čtvrtiny, když pozorujeme, jak se samota stáří odráží v zapomenutých samotách dětství“.

(Bachelard)

A posledním obdobím života je **stáří**, které již nesní, ale spíše se vrací ve vzpomínkách do dětství a minulosti. O dětství můžeme snít, dle mého názoru již od té doby, kdy jsme svobodni, kdy si uvědomíme tíhu zodpovědnosti za svůj život, kdy víme, že každý den naplníme tak, jak rozhodneme my, nikdo nad námi nemá moc. Pak se smějeme s láskou dnům, kdy jsme prosili rodiče o povolení k našim bláznivým výpravám. Bachelard píše kapitolu Snění směřující k dětství: „*Sníce o dětství vracíme se do jeho útočiště, ke sněním, která nám otevřela svět. Díky snění jsme se stali prvními obyvateli světa samoty.*“ Autor nám ukazuje trvalou přítomnost jádra dětství v naší duši. Zůstává v nás jako sympatie otevřenosti k životu, umožňuje nám pochopit a milovat děti. Bachelard upozorňuje, že vzpomínající si snění – připomenutá minulost, není jednoduše minulost vnímání! „*Abychom znovu prožili hodnoty minulosti, musíme snít, musíme v míru velkého odpočinku přijmout ono velké rozpínání psychiky, jímž je snění....Básníci nás přesvědčují, že všechna naše dětská snění zasluhují, aby byla znovu započta.*“ (s.99)

Návrat do dětství minulé léto – tajemná zahrada

Před rokem jsem se přestěhovala na okraj Prahy, kde paneláky bydlí už mezi lesy. Někde tam mezi Kunratickým potokem, Velkým hájem a Kamíkem nachází se zahrada, do které může člověk nahlédnout jen když v zimě opadají listy z polorozpadlého plotu. Možná si dokážete představit to vzrušení, když jsem poprvé v létě uviděla hlavy panenek nabodnuté na větvích a zvláštní totémy ze zvířecích kostí, které koukali nad keři jak z jiného světa. Chodila jsem každý den kolem s mrazením v zádech i s nejblaženějším pocitem, že ještě existuje místo vykazující známky tajemství. Byl to nejkrásnější návrat do dětských snění za poslední roky. Zahrada uprostřed betonových bloků obehnaná vysokými keři a bodláčím. Zahrada, do které nešlo nakouknout a přitom z ní na vás doslova číhali prapodivné věci. Místo doslova strážil starý fousatý muž. Chodil kolem a opíral zvenčí o plot chroští, aby se nikdo nemohl přiblížit. Týden jsem sbírala odvalu, než jsem se odvážila proplést mezi větvením a prostrčit ruku s foťákem skrz plaňky. Vždy jsem měla pocit, že stojí vedle mne a už už sahá po aparátu! Vzala jsem nohy na ramena a jako s největším pokladem jsem utíkala domů. Nad úlovkem jsem se rozplývala hodiny, zkoumala levitující šnečí ulity, sluchátka, kameny a zároveň se bála, že někde objevím obličej

muže s pohledem upřeným do objektivu. Představovala jsem si, že je to profesor, že se z nás stali přátelé a sedíme spolu uprostřed zahrady, jíme třešně a diskutujeme o umění. Profesor to opravdu byl, i mě pozval ať si natrhám třešně, ale od našeho prvního rozhovoru jsem ho už nikdy neviděla. Ó, kdybych tak mohla mít někdy svou (jen svou) zahradu... třešně a moudrého dědečka.

III. POETIKA SNĚNÍ

Poetikou snění od Gastona Bachelarda je jako modrou nití protkaná celá tato práce. Přes to si myslím, že si zaslouží svojí vlastní kapitolu. Poetika snění si totiž vytyčila jeden ze svých cílů velice podobný cíli, jaký má tato práce. Snaží se rozvinout v člověku odvahu tvořivého snění. (Já se chci pokusit s pomocí snění rozvinout u dětí tvořivé myšlení.)

Snění o kterém zde budeme promlouvat, je snění básnické. Stojí před vesmírem, jímž je bílá stránka, hrot pera se stává mozkovým orgánem. V tomto snění se probouzejí a harmonizují všechny smysly, kterým básnické snění naslouchá a básnické vědomí je má zaznamenávat.

Poetika snění nám chce ukázat, že snění nám vydává svět duše, že básnický obraz nese svědectví o duši, která odkrývá svůj svět, v němž by chtěla žít, kde je hodna žít. Jak krásný je pro mne svět Františka Hrubína v Romanci pro křídlovku. Trávit léto na kolotoči s nevypodobitelnou Terinou, s prsatou Tonkou, Viktorem a dědečkem uprostřed pralesa kopru a kopřiv. Nikdy jsem se na Romanci nepodívala zfilmovanou, mám své vlastní obrazy, které nechci překrývat jinými, protože jsou mi vzácné a nechci o ně přijít. Jak jen nás dokáže pasáž či báseň, kterou máme rádi, povzbudit k životu! Dokonce je možné na nepříjemné činnosti jako je brzké vstávání vymyslet pár slov, dvě věty a hned se chvíle promění v poněkud neobyčejnou, melancholicky krásnou.

Vstávání za tmy, ponožky naruby, vůle je schovaná pod peřinou.

(viz. praktická část)

Snění nám pomáhá obývat svět, pobývat v blahu světa. A tak pro snivce slov existují slova, která jsou lasturami řeči. Ano, naslouchá-li určitým slovům, jako když dítě poslouchá moře v lastuře, slyší snivec slov hučení světa snů.

„Není potřeba opia pro toho, kdo zvolil život na druhé straně, pro toho je drogou vše.“, napsal Henri Michaux. (Bachelard 2010) Těmto slovům se usmívám, s láskou myslím na všechny lidi co žijí na druhé straně opití životem a přeji si abych uměla děti naučit takto pít. To je jeden z mých snů.

Z mého deníku č.12 / 1.5. 1998

*Tvé myšlenky jsou jak neposedné děti,
jež rozprchnou se bůh ví kam.
Já jak bláznivá chůva po druhé straně plotu
za nimi marně utíkám.*

(Autor nevypátrán)

V patnácti letech jsem začala sbírat básně, zjistila jsem, že nebe je oknem světa a básníci nás učí mít je dokořán.

Já, které sní snění, prožívajíc všechny obrazy poezie, které mu přinášejí básníci, se ukazuje ne jako básník, nýbrž jako básnivec.

(Bachelard)

Tzara shodujíc se s Bretonem a Surrealisty prohlásil „ Poezie není jen něčím psaným, určitým sledem obrazů a zvuků, ale je určitým způsobem života.“ Za umění lze považovat schopnost dívat se na obvyčejné věci a popisovat je nevšedním jazykem. Nahlížet na život takovým způsobem, aby byl básní, může se zdát přežilým úkazem poetismu, naivním pohledem na svět , ale je to pohled zcela upřímný, mladého člověka, kterého ještě nepotkaly stíny těžkých osudů.

Nic než štěstí, láska a poezie, rajske věci, kterých nelze si koupit za peníze a jež nemají té závažnosti, aby se pro ně lidé vraždili, jsou hodnoty poetismu, kolem nichž se vše točí. Nic než umění ztrácet čas. Nic než nápěv srdce. Zde jsou múzy laskavé, něžné a smavé, jejich pohledy jsou tak fascinující a nesrozumitelné jako pohledy milenek. Hra krásných slov, kombinace představ, předivo obrazů a třeba beze slov. Poetismus je v nejkrásnějším smyslu slova uměním žít, zmodernizovaným epikureismem, strůjcem obecného lidského štěstí a krásné pohody. Život sám o sobě, v únavě práce a jednotvárnosti dní, byl by prázdnu nesmyslnou formou, kdyby mu chybělo oživující srdce poezie a snění. Jediné bohatství, které má pro naše štěstí cenu, je bohatství pocitů, vnitřních radostí. Voláme poetismus k záchraně a obnově citového života, radosti, fantazie.

(www.caskaliteratura.cz , převzato z antologie Avantgarda známá neznámá I.)

Poezie, potrava pro duši

Tato krátká kapitola má sloužit jako přechodník od poezie k části didaktické a také jako spojení poezie a didaktiky.

Když po dětech chcete, aby napsaly báseň, začnou se mnohdy automaticky soustředit na hledání rýmů. K přirozenému sebevyjádření není však rýmování nejvhodnější. Básní jdou vyjádřit věci jinak těžko sdělitelné, dovoluje nám otevřeně se vyjádřit, někdy dokonce zcela bez zábran. Jak můžeme dětem pomoci psát poezii otevřeně bez zátěže s vymyšlením rýmovaček? V literatuře „13. komnaty dětské duše“ autorka Violet Oaklander nabízí následující způsoby: Například je vhodné téma „lži“ na napsání lživé básně. Když je dětem povoleno si vymýšlet, rády se toho chopí. (viz. didaktika úkol: Myslete na nesmysly str. 51) Následující ukázka je z jiného tématu „hluky“ od 12letého chlapce:

*Z tvých úst se dere vítr, hlučí jako vítr v temné uličce
Když slyšíš starší lidi mluvit, slyšíš steny
Rána pravitkem do židle, zní jako kulomet
Psí vytí je jako siréna hasičů
Dva mlátící se boxeři zní jako střelba na plechovky*

Za nejúčinnější způsob motivace k psaní básní, považuje autorka předčítat dětem básně jiných dětí. Děti si mohou zavřít oči, aby na ně báseň více působila, pak mohou malovat co viděly vnitřním zrakem (imaginace a báseň). Děti mohou psát básně i dohromady, učitel po té přečte celek a děti bývají nadšené svými básnickými schopnostmi. Děti můžeme také požádat, aby se vtělily (imaginace) do nějakého zvířete či rostliny a napsaly o sobě pár veršů. Poslední doporučení je zkusit psaní podobné japonskému básnickému stylu „haiku“ o třech až pěti verších a pěti až sedmi slabikách v každém z nich.

*Rakety,
Černé, krásné
Oheň chrlí ven,
Startují ze země vzhůru
Rakety*

Básně jsou přetransformované sny. V básních jsou denní sny přijatelné, jinak při jejich vyprávění, by se obě strany mohli cítit nepříjemně. A právě proto si myslím, že by se na dětskou poezii mělo nahlížet citlivě a všímat si jí především jako diagnostického materiálu pro pochopení, nahlédnutí do života dítěte.

Všimněme si kolik toho můžeme vyčíst o snech básníků, o těch touhách, které kdyby nebyli převedeny do poezie, tak by nikdy nechtěly být vysloveny.

IV. DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE TÉMATU PRO VÝTVARNOU VÝCHOVU

Didaktická část, nemá být didaktickou řadou logicky navazujících úkolů. Je to obecný vhled do možností využití denního snění (a s ním spojené imaginace a fantazie) v hodinách výtvarné výchovy. Během studia snění se mi otevřelo tolik nových obzorů, že se mi jeví přínosnější zde prezentovat snění v širších souvislostech (klíč ke světu dětí, schopnosti dětí, poezie, výtvarné umění) než se zaměřit pouze na dětské sny. Zvolila jsem dvanáct ukázek úkolů ze čtyř oblastí, kterými se učitel může inspirovat. Princip spočívá v tom, že vždy musíme nejprve dítě poznat (nejjednodušeji na základě studia jeho snění) a zjistit jaké má potřeby a zájmy a po té je již jen na nás jaké výtvarné úkoly s ním budeme dělat. Úkoly ovšem musí odpovídat jeho věkovým schopnostem, na což v práci také upozorňuji. Výsledkem celého snažení by mělo být naplnění našich výukových cílů souvisejících s rozvojem kreativity a osobnosti dítěte . Denní snění zde nemá sloužit k učení dítěte, jak si paralelně žít další život, ale má sloužit k tomu, aby si dítě uvědomilo, že jeho život je ten sen který žije, že si ho samo utváří.

Přínos denního snění, jak již jsem zmínila, pro výtvarnou výchovu vidím především v tom, že pozitivně působí na rozvoj tvořivého myšlení. Poněvadž je toto tvrzení velice široké, ráda bych níže uvedla konkrétní příklady.

1. vhled - tvorba : Studiem běžného denního snění (konkrétně v tabulce první sloupec: Klíč ke světu dětí) můžeme získat vhled do světa dítěte. Umožní nám děti lépe poznat a zorientovat se v jejich hodnotách, přáních a cílech. Pak budeme schopni určit a lépe pochopit jejich potřeby, které můžeme posléze aktivovat a tak naplňovat efektivně naše výukové cíle a citlivěji pracovat s dětskou psychikou. Snění, které ovšem přivádí děti k tvorbě je „dělné snění“ (výtvarné, básnické, hudební...), které je přirovnatelné k fantaziím a imaginaci, je to proces co připravuje díla. Je na rozdíl od běžného snění napojeno na nevědomí, které je vstupem k tvořivým počínům. Skrze umění lidé vyslovují své sny, přání a touhy. Snění probouzí všechny naše smysly, nese svědectví o duši, která odkrývá svůj svět, v němž by chtěla žít, kde je hodna žít.

2. poezie: skrze poezii vystupuje u dětí napovrch to jak se zrovna cítí, jejich přání a sny.

Poezie je v podstatě nejpřirozenější přístup k dennímu snění u lidí obecně. Poezie dává průchod našim snům a touhám, které by jsme jinak nikdy nahlas nevyslovili.

3. imaginace: Imaginace děti zklidní a pomůže jim hlouběji prozkoumat co jim o daném tématu napoví jejich prekoncepty. Pokud si děti námět soustředěně a empaticky představují, napadají je pojmy, které z konceptů pocházejí a téma přestává být prázdným pojmem. Tady má původ tvořivé snění, které má přístup k nevědomí a je zdrojem tvořivé činnosti. Od odkrytí prekonceptů je jen krok k sebeuvědomění.

4. mít svůj sen: To že je důležité mít sen, nemám sice podloženo odbornou literaturou, přesto to si myslím, že je velice důležité být v životě tažen určitou silou a být zaměstnán pěstováním si potřebných schopností a dovedností pro dosažení svého cíle. Apatie zabíjí motivaci a smysl života nemusí být vždy zřejmý, především v období puberty ne.

5. dětské fantazie: Dětské fantazie se mnohdy neberou vážně, jsou připisovány velké představivosti. Nezapomeňme ovšem, že jsou mnohdy vyjádřením emocí dítěte a mohou nám o jeho stavu mnoho říci. Vymyšlení si, může být únikem před nepříjemnou skutečností.

Vysvětlení k tabulce:

Didaktickou část jsem rozdělila do tří částí podle věku dětí, se kterými mám kompetenci pracovat. U každého období jsem zvolila čtyři stejné obecné kategorie, kterými je podle mne vhodné děti postupně provést. Pořadí kategorií je proměnné, až na tu první **Klíč ke světu dětí**, díky níž si dítě pro sebe diagnostikujeme a zjistíme alespoň částečně jeho potřeby, zájmy, sny a cíle. Druhá kategorie **Schopnosti dětí** nám představuje psychické schopnosti žáčků a žáčků v daném věku a úkoly vhodné k jejich podpoře a rozvoji. Třetí a čtvrtá kategorie **Poezie a Výtvarná kultura** jsou zacíleny na průsečík s denním sněním, kde děti mohou rozvíjet své jedinečné schopnosti, které z nich mohou učinit kreativní lidi, kteří si budou uvědomovat, že svět ve kterém žijí si tvoří oni samy.

	Klíč ke světu dětí	Schopnosti dětí	Poezie	Výtvarné umění
3 až 6	FANTASTICKÝ SEN mraky	SYMBOLICKÁ HRA skřítek stromů *	zákeřné keře	obydlí pro bytost *
7 až 11	DĚTSKÁ PŘÁNÍ obálka snů *	IMAGINACE krajina * co nikdo neviděl	myslete na nesmysly	haptická báseň
12 až 15	HODNOTY můj vzor na co se rád dívám	ABSTRAKCE ASOCIACE struktury *	ustřižená * krajina	REFLEXE Jesuis dada

* zrealizováno s dětmi

Pro nejmenší 3 – 7 let

„*Sny a fantazie našeho dítěte odrážejí stav jeho rozvíjející se osobnosti.*“ (Mesiti)

Zkoumáním psychických procesů dětí se o nich můžete dozvědět ty nejpodstatnější informace a můžete jim pak pomoci rozvíjet jejich osobnost. Důležité je, aby k vám měly děti důvěru a cítily, že mohou bez zábran mluvit o svých prožitcích. Toho dosáhneme když budeme děti od malička **a)** vést k pozorování světa a rozšiřovat jejich spektrum zážitků. Budou mít pak stále větší potřebu prostředí kolem sebe prozkoumávat. Důležitá je **b)** naše vnímavost vůči dětem při společných prožitcích. Pokud budeme dětem zúčastněně naslouchat, nejen že budou mít radost z naší přítomnosti, ale budou mít i dobrý vzor jak se chovat k ostatním. Důležité je **c)** věnovat pozornost dětem když se chovají žádoucím způsobem a upevňovat tak pozitivní složky jejich chování.

Například, když si dítě bude hrát na bitvu a projevovat se agresivně, nebudeme se do jeho hry chtít zapojit, pokud si začne hrát jiným způsobem, můžeme se k němu přidat. Další důležitým prvkem je **d)** hodnocení dítěte, aby poznalo kým je a nabylo zdravou sebedůvěru. Zkoumáním snů a pozorováním dětí, zabráníme aby byly použity jako nádoba k naplnění našich snů. (Mesiti)

Fantastický sen je výsledkem rostoucí kreativity dítěte. Není nic snadnějšího než se „příběhu“ dítěte chytout a využít jeho nadšení pro danou věc.

Využít můžeme jakéhokoliv podnětu. Chlapeček se dívá na oblohu na husté mraky a říká „Kdybych tak mohl mít balón...“ po chvíli se učitelka zeptá a co by jsi udělal kdybys ho měl. Dítě začne vyprávět „Vletěl bych na oblohu a pochytil všechny mraky co vypadají jako zvířata, zapřáhl bych je za balon a měl bych své spřežení. Letěli bychom kolem celé země a podívali se do všech zemí i za dědečkem na Slovensko. Ten by koukal kdyby mě viděl jakou cestu jsem zvládl.“

Po vyslechnutí takového příběhu se můžeme zamyslet (reflektivní otázky), jestli je uspokojena potřeba dítěte mít za něco zodpovědnost, něco řídit? Jestli se mu nestýská po dědečkovi? Jestli mu nechybí obdiv – uznání za něco co se mu v poslední době povedlo?

Výtvarná transformace: Téma: *mraky*

Úkol a motivace: U takovýchto úkolů navazujeme na vnitřní motivaci dítěte, navazujeme na ni dle svých kreativních schopností. Zeptáme se dítěte zda by si takové krásné mraky nechtělo vytvořit i u sebe v pokoji?

Zapouštění barvy do mokrého papíru, zvládnou i ti nejmenší. Následuje vytrhání tvarů (mraků) podle toho co nám připomínají a navěšení tvarů na provázky na lustr.

Přidaná hodnota: transformace představy, její materializace a využití pro hru, uchování jinak prchavého zážitku, jako je pozorování mraků

Výtvarný problém: splynutí a následné vydělení tvarů

Výtvarná technika: zapouštění vodových barev do mokrého papíru

Výtvarná kultura: Zdeněk Daněk (Svržení modly 2008)

Bernard Schultze (obecný charakter jeho děl)

Symbolická hra

Už kolem dvou let je dítě schopné mít obraznou představu nepřítomného předmětu nebo dění. Funkce plodící představy, se nazývá symbolická funkce díky níž může dítě hrát symbolické neboli fiktivní hry, které jsou vrcholem jeho hry. První symboly v dětských hrách jsou totiž příkladem individuální tvořivosti dětí. (Piaget 2000) Hra skutečnost pro dítě přeměňuje přesně k jeho potřebám a může sloužit k odstraňování konfliktů i napětí, kompenzaci neuspokojených potřeb a k rozšíření „já“. Fiktivní hry mají charakter her na

doktora nebo letu ne měsíc. Obyčejné předměty zastupují letadla, vzducholodě, koráby, ale pouze pokud je děti doma již nemají. Například v lesních MŠ, děti nemají k dispozici žádné hračky a tak jejich fantazie musí pracovat daleko více. Teprve v klacících a kamínkách hledají objekty a až s těmi hrají hry. Tudíž jejich hra má o jednu úroveň více, než hra dítěte s normální hračkou.

Stromy – Jan Cimický

*V žargonu lidé uším říkají listy,
znamená to, že cítí jak stromy rozumějí hudbě.
Ale zelená jazyk stromů, je řeč mnohem starší.
Kdo může vědět co říkají, když mluví o lidech?*

*Stromy mluví řečí stromů, tak jako děti mají svůj jazyk.
Když dítě z ženy a muže mluví ke stromu,
strom odpovídá a dítě to slyší.
Později dítě mluví o pěstování stromů se svými učiteli a rodiči.
Už neslyší hlas stromů, až neslyší píseň ve větru.*

*A přece někdy malá dívenka vykřikne v beznaděži na ulici z betonu a cementu,
se smutnou trávou a zpráchnivělou hlínou,
je to...ach ...je to smutek z opuštěnosti, který mě nutí volat o pomoc,
nebo strach, že jste na mne zapomněly, stromy mého lesa?
Nezapomeňte na malou přítelkyni, Stromy mého lesa.*

Výtvarná transformace: **Stromy** (projekt z Lesní MŠ, Německo)

Námět: skřítek stromů

Úkol a motivace: Každé dítě má svůj strom o který se přes rok stará, pozoruje ho jak se mu vede, považuje ho za živou bytost, se kterou se dá promluvit, obejmout. Na jaře jdeme s dětmi se stetoskopem ke stromu poslouchat, jestli už se náš strom probouzí, jestli v něm začíná proudit míza.

Děti poslouchají, ale většinou nic neslyší a tak jim vysvětlíme, že v kořenech stromů, žije ledový skřítek, který hlídá počasí a teprve, když je jaro opravdu tady a vzduch začíná vonět, pustí mízu z kořene stromů vzhůru. Ví někdo jak ten skřítek vypadá? Neviděl ho v zahradě někdo? Já jsem slyšela, že se jeho obraz, jeho tvář zjevuje v kůře stromů. Zkusíme ho tedy chytit?

Výtvarná akce a technika: děti dostanou papír a uhel a jdou dělat frotáže kůry svého stromu. Když jsou hotovy, snaží se ze šmouh a linií vypořadovat, co jim tak skřítko

připomíná a to následně dokreslí. Zjeví se tak (lapení ledového skřítko) nejrůznější postavičky skřítků, které skutečně vychází z charakteru stromu.

Přidaná hodnota: děti chápou strom jako živou bytost a podle toho se k ní chovají, poznávají život stromu - jeho usínání i probouzení, tajemství jež skrývají kořeny podněcují dětskou fantazii a nalezení skřítko je radostným zakončením

Výtvarný problém: asociace, rozpoznání tvaru, dotvoření figury, obličej

Výtvarná kultura: M. Ernst, Masson

Obrázková poezie

Námět: zákeřné keře

Úkol a motivace: Pohádka zákeřné keře: Studniční víla upadla do hlubokého spánku, protože jí čaroděj Rulík položil na hlavu věnec upletený z větviček jedovatých keřů. Vílu děti mohou zachránit tak, že každou větvičku vrátí skřítkovi správného keře a dají mu jeho obrázek s básničkou. S tím si skřítko vezmou zpět i jed a víla se probudí. (Děti kreslí či malují podobu skřítko, jak asi vypadá, je nějak podobný plodům, listům ? Dohromady pak skládáme básničku o daném keři)

Přidaná hodnota: Děti poznávají jedovaté keře a netrhají větvičky, aby také neusnuly jako víla. Tis červený, břechtan, jmelí, pámelník bílý... jak asi vypadá skřítek co v nich žije? Rozvoj fantazie a snaha pomoci víle. Básnička pro radost.

Reflexivní otázky: udělali jste už někdy dobrý skutek, co to vlastně je?

Výtvarná technika: kresba, malba

Výtvarný problém: charakteristický rys skřítko podle

Výtvarná kultura: František Skála

Zimolez má červené květy
a listy kulaté, jak talíře na polívku.
V zimě opadá a je smutný,
nechce se mu do truhlíku.
Bobule jedovaté padají kolem,
zimolez na skalce nechtějte honem.

Námět: Obydlí pro „kamínek“

Úkol a motivace: Děti dostanou do rukou za zády kamínek. Postupně ho v dlaních zahřívají a smí se na něj podívat až bude teplý. Je možné, že když jsme kamínek zahřáli a dali mu naši sílu, může se v něco proměnit? Komu se kamínek promění (i komu ne) dostane hroudu hlíny a z ní může pro svou bytost – kamínek vymodelovat příbytek nejrůzněji nazdobený. Myslíme na to, aby se tam bytosti dobře dařilo, co má ráda, světlo, tmu, zákoutí...? Když děti dotvoří obydlí, zasadí kamínek tam, kde se mu nejvíce líbí.

Přidaná hodnota: oživení neživého, oživení fantazie, empatie k bytosti, hra a radost

Reflexivní otázky: Zeptejte se kamínku, kde to má v domečku nejraději? V co se Vám kamínek proměnil? Chtěli by jste takový domeček pro sebe? Děláte rádi věci pro druhé? Co se stane když pro někoho něco vyrobíte?

Výtvarná technika: práce s hlínou, materiálem

Výtvarný problém: obydlí s proporčními a tvarovými dispozicemi pro objekt

Výtvarná kultura: František Skála hravostí a povahou děl,
Henri Étienne – Martin dílo „Byt č. 3“ sádra 1960

Mladší školní věk 7 -11

Obecně v tomto věku bude důležité poskytnout dětem široké pole aktivit, podnětů, aby si mohly sami vybrat čemu se budou v následujících letech věnovat. Pokud si děti sami vyberou vhodnou náplň volného času, je zde velká pravděpodobnost působení vnitřní motivace a setrvání a rozvíjení dané činnosti.

Tento věk je typický přechodem k „intelektuálnímu realismu“, od kterého se odvíjí ve výtvarných pracích „zrakový realismus“. Děti přestávají věřit na nadpřirozené bytosti, to ale není důvod ke stagnaci jejich fantazie. Tu bychom měli naopak zaměstnávat jako nikdy před tím. Pomoci nám k tomu může imaginace, jejíž pozitivní vliv a přidaná hodnota je popsána v kapitole b) imaginace v užším smyslu. Pokud ovšem děti ještě neznáme, je dobré si zjistit jejich přání a sny o které stojí si splnit a o ty se opřít v další práci.

Námět: Obálka snů

Úkol a motivace: Každé dítě dostane obálku obsahující tři bílé čtvrtky „Toto je obálka snů a je jen na vás čím jí naplníte. Zamyslete se co byste chtěli v budoucnosti, aby se vám splnilo, co si opravdu hodně přejete.“

Přidaná hodnota: artefietická hodina

pro učitele – zmapování přání, cílů a světa ve kterém dítě žije

pro dítě – připomenutí nebo objevení svých tužeb, aktivování sil k jejich naplnění, nebo snění naplňující potřeby

Reflexivní otázky: Chceš mi sny ukázat? Co je na obrázku?

Výtvarný problém: v hodině se neřeší

Výtvarná technika: libovolná

Námět: Krajina co ještě nikdo neviděl

Úkol a motivace: Pohodlně se usadte a zavřete oči, pozorujte chvíli shluky skvrn, kruhů, tmy i světýlek co se vám objevují. Je to zvláštní prostor, ve kterém nic není a přeci je tam toho mnoho. Co kdyby to byla nějaká krajina. Zkuste se chvíli soustředit co se vám tam objevuje a co mizí. Až oči otevřete, zkuste namalovat krajinu, co ještě nikdo nikdy neviděl.

Reflexivní otázky: chtěl bys být v tvojí krajině, jak dlouho..

Přidaná hodnota: rozvoj fantazie, pocit originality

Výtvarná technika: malba temperou

Výtvarný problém: kombinace nesourodých prostorů a prvků v celek

Výtvarná kultura: surrealismus, magický realismus

začneme s poezií

Pro spoustu dětí je verbální vyjadřování velice složité, dokonce si myslí, že je nemožné, aby složily báseň. Můžeme s dětmi nejprve začít básní haptickou, děti získají sebevědomí a budou přístupnější ke slovní tvorbě. Ukázky jak s básněmi začínat najdete v kapitole: Poezie, potrava pro duši.

Námět: Haptická báseň

Úkol a motivace: Z nasbíraných předmětů si vytvoříme báseň. Předměty si také mohou povídat, pobíhat po papíře, schovávat se, pošťuchovat se. Přemýšlejte jaké předměty použijete a jaké dáte vedle sebe. Jaké se budou kamarádit a jaké ne. Můžeme dětem určit nějaké téma aby se měly čeho chytnout, ale nemusíme. (veselá báseň, naštvaná báseň, okolo okna, syčení, rozhovor, pád, cesta...)

Reflektivní otázky: tvůrce o básni nemluví, nebo až naposled, ostatním je předložena báseň jako hádanka – co si myslí, že se v básni odehrává? O čem je?

Vidíte pohyb? Je veselá, smutná, jemná...

Přidaná hodnota: získání sebevědomí v začátcích básnické tvorby, pocit vyjádření se bez mluvení, objevy neverbálních možností komunikace

Výtvarná technika: koláž předmětů, asambláž > haptická báseň

Výtvarný problém: kompozice (buď tvořit kontrasty, nebo harmonie podle toho jak chceme aby báseň působila)

Výtvarná kultura: J. Kolář – provázková báseň „Má nejmilejší báseň“, předmětová báseň „Černý cukr“)

Než přejdeme k básním rýmovaným, které nemusí být k přirozenému sebevyjádření ty nejhodnější, začněme se stylem básní popsaných v kapitole: Poezie, potrava pro duši. Potom jako k vrcholu tvorby zařadíme rýmovanou poezii se zajímavým námětem. Děti velice baví třeba myslet na nesmysly a práce jim jde sama od ruky.

Námět: Myslete na nesmysly

Úkol a motivace: Motivací je tato sympatická knížka „Myslete na nesmysly“, která je dětem tématicky velice blízká. Ukazuje jak lze psát zpola rýmované básně, které pro určitou nedokonalost a naivitu mají své kouzlo. Ve stylizovaných kresbách, mohou děti nalézt spoustu inspirace. Úkolem je pokusit se napsat a ilustrovat si svou nesmyslnou básničku. Na konci hodiny si děti své výtvary představují a hledá se největší nesmysl ze všech.

Přidaná hodnota: vše má smysl, i nesmysl, radost z tvorby, zábava, rozvoj představivosti, spojování nesouvisejících věcí do nových kontextů

Reflektivní otázky: jaký největší nesmysl jste v životě slyšeli? co to znamená když někdo řekne „říkáš nesmysly!“. Opravdu nesmysl nemá smysl? Může mít smysl, že se mu zasmějeme, pobavíme se jím.

Výtvarná technika: kresba

Výtvarný problém: souvislost obrazu s textem

Výtvarná kultura: Text: Marta Dietrich Dvorská

Ilustrace: Anna Vančurová

Starší školní věk 12 – 15

Dvě předcházející kapitoly nám ukázaly, že malé děti je potřeba prvotně pozitivně stimulovat, aby rády poznávaly svět kolem sebe. Starším dětem bychom měli nabídnout širokou paletu aktivit, aby zjistili co je baví a čemu by se chtěly věnovat a v období puberty je důležité, aby děti šly již pokud možno naplno za svým cílem.

V tomto věku se děti vyprošují z konkrétního a chápou skutečnost jako množinu možných transformací. Obracejí se k nereálnému a budoucnosti, je to období velkých ideálů a počátku tvoření teorií. Práce s dětmi v tomto období je velice důležitá, protože znamená zakončení předchozích období a otvírá zcela nové perspektivy do následujících let. Jako úvod k této kapitole by měla sloužit kapitola D.S. v průběhu života: adolescence.

Námět: Můj vzor

Koncept: Kdo a jak mě v životě ovlivňuje?

Přidaná hodnota:

Pro žáky: umět říct svůj názor, umět se postavit za autoritu kterou uznávám, uvědomit si kam směřuji, rozvoj sebeuvědomění, hledání sebe sama

Pro učitele: poznat hodnoty a zájmy dětí, jejich osobnost

Úkol a motivace: Žáci si z domova přinesou určitý zástupný předmět (plakát, míč, podpis, knížku...) svého vzoru, člověka který je inspiruje, ke kterému vzhlížejí, který je něco naučil, o kterého se v současnosti zajímají.

motivace: na začátku hodiny učitel představí svůj vzor (př. Rothka), poví žákům jakým způsobem ho inspiruje, jak ho ovlivnil...

Žáci pak tvoří (30min max) jakýkoliv objekt, obraz, instalaci... Zakomponují do něj předmět co si přinesli, kterým budou moci představit svou osobnost, člověka o kterém si myslí, že by měli ostatní vědět.

V kruhu následuje představování lidí skrze výtvar.

Na závěr hodiny (20min) tvoří děti „mapu“ lidí co je ovlivňují pozitivně a co negativně. Také si mohou vyznačit koho si myslí, že ovlivnily ony. Tu nikomu neukazují.

Výtvarná technika: libovolná, nabízí se koláž, asambláž , instalace

Výtvarný problém: symbolika, jak pomocí výtvarných prostředků vystihnout charakter a zaměření osoby

Výtvarná kultura: Kolář, asambláž M. Diviš, Max Ernst

Reflektivní otázky: Proč jsi si vybral tuto osobnost, čím je zajímavá, co se v tobě změnilo po té co jsi jí poznal/a? Zásadně vás ovlivňují lidi buď jako inspirativní nebo odstrašující příklady, řekni mi příklady obou z tvého života... Jak se staneme tím kým jsme? Kdo do kdy má na nás vliv?

Námět: Na co se rádi díváte?

Úkol a motivace: Přineste si do hodiny pět obrázků „Na co se rádi díváte“

V hodině se utvoří artefietický kruh, žáci postupně komentují a představují co si vybrali, můžeme jako doplnění použít

Reflektivní otázky: Je něco co vás spojuje, co považujete za nejoriginálnější obrázek, u kterého obrázku je možné se zasnít?

Přidaná hodnota:

pro učitele - důležité informace o žácích, složení třídy, orientace zájmů skupiny, ucelenost, roztržitost

pro žáky - nové informace o spolužácích, uvědomění si co je jako třídu spojuje, uvědomění si individualit

Výtvarná technika je na žácích, zda zvolí konkrétní nebo zástupné fotky

Následují obrazy mi byly zaslány kamarádem 29let na žádost: Pošlete prosím pět obrázků „NA CO SE RÁDI DÍVÁTE“. Toto téma mě tak zaujalo, že jsem dala od kamarádů a známých dohromady téměř padesát obrazů v nichž se objevovali především archetypání témata. Pouze jediný člověk, kterého výběr zde představím si vybral mezi kulturou, přírodou, sportem, ženou i emoci a to „radost“ což mě upřímně dojalo. (kultura, příroda, sport, radost, ženy)

Marifynes

Námět: Struktury a asociace

Úkol a motivace: Co je to struktura? Prohlížení obrazů ... Vytvoření každý své struktury s pomocí různých materiálů. Po zaschnutí posílání obrazů po kruhu (o tři místa), každý k obrazu sponkou připevní papírek s popiskem co v obraze spolužáka vidí. Při této části hodiny jsem vyžadovala klid a naprosté soustředění se na obraz, až takzvané propadnutí se do prostoru. Nakonec se obraz vrátí majiteli s třemi – pěti papíry se spoustou asociací.

Úkol B v hodině literatury: z obdržených slov skládáme dada báseň

Reflektivní otázky: Co jsi tam viděl? Co tě překvapilo co u tebe viděli ostatní?

Viděl někdo jiný prostor, vtáhla někoho struktura do sebe? Čím je zapříčiněno, že každý v obraze vidí něco jiného? Čím je zapříčiněno, že tam vůbec něco vidíme? Dívá se každý na svět jinýma očima?

Přidaná hodnota: opravdové prožití obrazu, prožití síly abstrakce, co vzniká z chaosu, jedinečnost naší mysli,

Výtvarná technika: malba, tisk, cákání, škrábání, rozmývání barvy

Výtvarný problém: tvorba struktury

Výtvarná kultura: Pollock

Asociace žáků: černá hvězda v bahnu, rozmixovaná chobotnice, pavučina, zahrada, dům neřestí, černočerná květina, japonské knihy, kaňky, hnijící květina

Námět: Ustřižená krajina

Úkol a motivace: Co vidíte na obrázku? Stromy, kořeny, kopec, nebe... Nalepte kamkoliv na papír A3 výřez obrázku a dokreslete ho jakkoliv uznáte za vhodné. Fantazii se meze nekladou. Nezrealizovaná motivace: by mohla znít – dokreslete obrázek tak, aby zobrazené věci ztratily svůj původní význam.

Úkol B: napište ke své práci báseň, pocity, co vidíte, slyšíte...

Reflexivní otázky: chtěl bych být v obrázku, jaká je tam nálada, atmosféra?

Jak je možné utvořit si svůj svět? Je to možné?

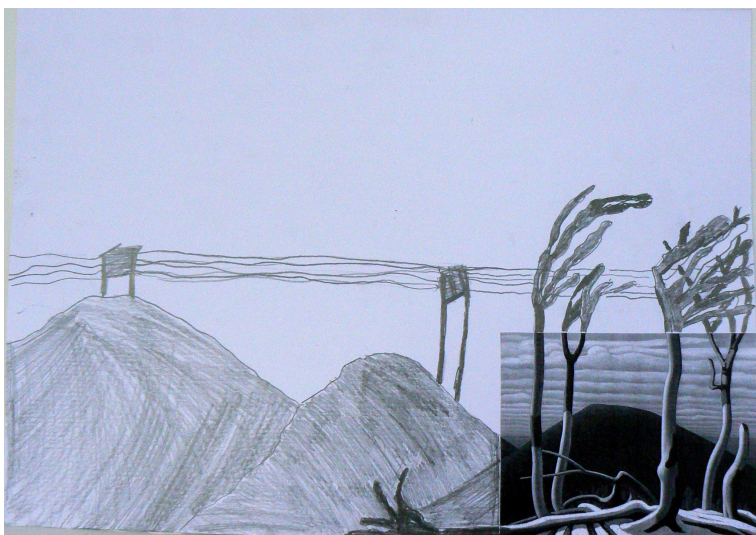
Přidaná hodnota: „já“ tvořím si svůj svět, já určuji jak se v něm cítím

Výtvarná technika: kresba tužkou

Výtvarný problém: kompozice

Výtvarná kultura: použité okopírované dílo Harris Lawren

Nad hořejším jezerem 1922, styl práce: surr., dada

*Zzz...je slyšet mezi kopci,
stožáry si domlouvají schůzky,
vítr jim však rozfouká,
touhy na pochůzky.*

Námět: reflexe výstavy „JE SUIS DADA“ v Muzeu UMP 2009

Úkol a motivace: Na výstavě si žák vybere objekt – dílo, které ho zaujme, které po svém v hodině VV výtvarně zreflektuje, inspiruje se jím, vyjde z něj, posune ho dál... Na výstavě mají žáci možnost fotit, dělat si poznámky a skicy.

Přidaná hodnota: kontakt se současným výtvarným uměním, diskuse a práce s ním, by děti měla podnítit k zájmu o současnou kulturu, úcta k tvorbě druhých a pocit, že si mám vážit práce druhých protože mě mohou inspirovat k vlastním úvahám a tvorbě

Reflexivní otázky: Proč dělat takovouto výstavu? Co to byl dadaismus? Co nám chce říct dnes?

Proč se jím umělci stále inspirují.

Výtvarná technika: libovolná

Výtvarný problém: individuální

Výtvarná kultura: dada a design

Příklad: Lachaert – D´Hanis – Marcell, pro Droogdesign

Závěr:

Je mnoho způsobů jak u dětí rozvíjet tvořivost, pro každého se ale hodí jiné metody a přístupy. Snění je jedna z možností. Sama se setkávám s mnoha překážkami, proč imaginace a navození snění není možné. Děti se obtížně zklidňují a cesta k dotknutí se prekonceptů není snadná. Velké počty dětí ve třídách tomuto citlivému přístupu nepřidají. Důležitá je pro tuto práci přátelsky naladěná skupina, aby se snící a tvořící jedinci mohli dostatečně uvolnit.

V. PRAKTICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE

Námět: **Snivec a snář**

Východiska práce:

Naprostá svoboda vyjádření, kterou mi toto téma nabízí je neocenitelnou výsadou. Vybrala jsem si tedy možnost, uskutečnit si svůj výtvarný sen, na který jsem díky studiu neměla čas a zpodobnila jsem konečně své básně vniklé na vysoké škole, kterým říkám „spárovače“. Pokud se v mém životě naskytne těžko zpracovatelná situace, nepříjemnost, tzv. prasklina, použiji obrazně svůj spárovač na její vyplnění. Spárovač má nejčastěji podobu několika vět v diáři, zápisníku nebo na účtu ze samoobsluhy. Po jejich přečtení v opět nastalé situaci, se již skutečnost jeví poněkud jinak. Okolí se promění v barvách, vůních, světle i teplotě a daný okamžik se stává snesitelnější, protože má příchod ozvláštnění, poezie.

Reakce na ranní cestování v přeplněném metru:

*V tunelu pištění, horší jak mučení. Za trest. Ne, za odměnu!
Mlčení proložené slovy se odrazilo od podlahy a spadlo zas. Zastav nás!
Pištění popraská té paní ve vráskách, co má silnější hlas než kdokoliv z nás.
Zastavte!*

Potřeba namalovat pozadí mým „básním“ aby se staly uceleným dovršením procesu uzdravování se z náročných situací, byla silnější, než ostych před případnými čtenáři. Terapeutický nádech této práce můžeme pozorovat v občas nečitelném textu, který má význam pouze osobní a nemá být poselstvím pro další čtenáře. Mé „básně“ jsou z menší části i reakce na příjemné zážitky z mého života, které mi dělají radost.

Výtvarný výstup a záměr:

Po formální stránce je praktická část diplomové práce rozdělena na dvě části. Jednu část tvoří listy „spárovače“ svázané do sešitu skrze nějž se dá nahlédnout do nitra snícího člověka. Jsou to malby temperou, anylinkou a akrylem formátu A2 různých druhů čtvrtek. Jsou svázané v deskách, protože nejsou určeny k vystavování. Můžeme jimi listovat a postupně odkrývat svět jednoho mladého člověka.

Druhá část nám ukazuje pohled na snivce zvenčí, v podobě levitující postavy. Velkoformátová kresba uhlím o rozměru 100x210cm, zachycuje figuru v poloze ležmo obrácenou o 90 stupňů. Tímto převrácením vyjadřuje stav napůl bdícího a napůl snícího člověka.

Instalaci si představuji na panelech ve třetím patře fakulty Pedf UK v Rettigové ulici: Kresba bude umístěna na vysokém panelu zcela nahoře a pod ní na bílém stolku bude ležet snář ve tmavě modrých deskách. Pohled nahoru na nebe, do dálky, považuji za uklidňující a podněcující ke snění. Snící člověk je v tu chvíli určitým způsobem neuchopitelný a nedotknutelný. Proto postavu umísťuji mimo dosah diváka. Snění co se mi naopak podařilo

zachytit dávám k nahlédnutí, ale jen tomu kdo bude mít chuť otevřít desky.

Záměrem práce je reflektovat vlastní život, učit se v něm číst, učit se ho vstřebávat a ochraňovat ho před škodlivými vlivy. Život je takový, jaký si ho uděláme, snění je „jen“ začátkem na cestě k nejasnému cíli.

Výtvarné kontexty:

Text v obraze se poprvé u nás objevil již ve středověku v náboženských výjevech ve formě krátkých textů, ve smyslu přikázání a poučení. V novodobém malířství se poezie, texty, hesla a průpovědky začínají objevovat znova v dadaismu. Jde tu však o hru se slovy, zábavu a podporu nesmyslu. Ovšem je to také poselství, které staví nesmyl a poezii proti rozumu vedoucí lid do záhuby. Surrealistické obrazy vyprávějí příběhy často pocházející z nevědomí a pro mnoho umělců je důležitější nápad, teoretický či filozofický komentář, než malířské provedení.

Ian Abdulah s obrazem „Noční setí“ i dalšími naivními obrazy z australské krajiny je mi jeden z nejbližších. Umělce moderní australské školy, který získal roku 1996 cenu National Aboriginal Award, jsem objevila teprve nedávno a mile mě překvapil jak ve svých obrazech zaznamenává a kombinuje tradiční schémata a umělecké formy tisícileté kmenové kultury domorodců se západními postupy. S citem vepisuje svá „moudra“, postřehy ze života, v nichž si rozumíme. Opěvuje všední krásné chvíle, život vůbec. (Belton 2005)

VI. ZÁVĚR

„I báseň má svou zaslíbenou zemi, pozemské království svobody, v níž to, co se dnes projevuje speciálními útvary a činy, které se zvou umění, bude se rozvíjet v denním jednání svobodného člověka jako normální životní jev. Sen, uskutečněný básní nebo obrazem, stává se silou, která se chce uskutečnit a ztotožnit se životem. Kdo věří v člověka, kdo věří moci lidského ducha, ví, že zázraky, sny, básně a utopie se uskutečňují.“ (Teige 1994, s.335)

Doufám, že tato práce ukázala, že snění není jen nějaké bloumání myšlenkami, mámení mysli, výlev ega, ale i tvořivý přístup k životu. Naivita s ním občas spojená, víra v to co výše K. Teige píše, je nedílnou součástí mé osobnosti. Proto se práce překlápí na stranu poetičnosti a nepředstavuje zcela objektivní pohled na snění. Vždyť i tato práce je naplnění mého velkého snu, psát diplomovou práci na katedře výtvarné výchovy Pedf UK. Sen se naplnil, ale snění, to neskončí ...snad nikdy.

Byla bych velice ráda, kdyby se mi podařilo ukázat, že bychom snílky neměli podceňovat a mávat nad nimi rukou, ať si dál žijí ve svém světě, ale že bychom je naopak měli vnímat jako kreativní jedince a snění využívat pro jejich další rozvoj. Otevření kapitoly snění se mi při práci s dětmi ověřilo jako nenásilná a hluboká forma vstoupení do jejich světa, která je nezbytná pro individuální přístup.

Tato práce je pouhým začátkem na mé cestě k poznávání dětí a práci s nimi. Otevřela mi další otázky, především ty, jak u malých dětí dosáhnout zklidnění a hlubšího soustředění. Velice nápomocné mi byly vzpomínky na mé dětství, které by měl každý učitel opatrovat jako zlaté vejce. Zkuste před dětmi i nahlas snít a uvidíte jak rády se přidají.

Literatura:

1. Bachelard, G.: Poetika snění, Malvern 2010 ISBN 978-80-86702-71-1
2. Baleka, J.: Výkladový slovník, Academia 1997 ISBN 80-20006-095
3. Belton, R.: Galerie světového malířství, REBO prodinctions 2005 ISBN 80-7234-444-7
4. Bláha, J., Slavík, J.: Průvodce výtvarným uměním, V. , Albra 1997
ISBN 80-208-0432-3
5. Borecký, V.: Imaginace, hra a komika, Trioton 2005 ISBN 80-7254-503-5
6. Cangelosi, J.: Strategie řízení třídy, Portál 1994 ISBN 80-7367-118-2
7. Dempsey, A.: Umělecké školy, směry a hnutí , Slovart 2005 ISBN 80-7209-731-8
8. Freud, Z.: O člověku a kultuře, Praha Odeon 1990 ISBN 80-207-0109-5
9. Kastová, V.: Imaginace jako prostor setkání s nevědomím, Portál 1999
ISBN 80-7178-302-1
10. Kulka, J.: Psychologie umění, Grada Publishing 2008
11. Leonardo da Vinci : Úvahy o malířství, Gryf 1994 ISBN 80-85829-06-1
12. Mesiti, P.: Probud' se a sni , Pragma 1997 ISBN 80 -7205-429-5
13. Morin, E.: Láska, poezie, moudrost, Atlantis 2000 ISBN 80-7108-211-2
14. Nakonečný, M.: Encyklopedie obecné psychologie, Academia 1997
ISBN 80-200-0625-7
15. Oaklander, V.: Třinácté komnaty dětské duše, Drvoštěp 2003 ISBN 80-903306-0-6
16. Piaget, J.: Psychologie dítěte, Portál 2000 ISBN 80-7178-407-9
17. Pijoan, J.: Dějiny umění 9, Odeon 1983
18. Pijoan, J.: Dějiny umění 10, Odeon 1984
19. Plháčková, A.: Učebnice obecné psychologie, Academia 2003 ISBN 80-200-1086-6
20. Roeselová, V.: Didaktika výtvarné výchovy, Praha 2003 ISBN 80-7290-129-X
21. Ruhrberd, K.: Umění 20.století , Taschen 2004 ISBN 80-7209-521-8
22. Souriau, E.: Encyklopedie estetiky , Victoria Publishing 1994
ISBN 80-85605-18-X
23. Spurr, P.: Jak porozumět dětským snům, Olomouc: ANAG 2007,
ISBN 978-80-7263-418 -7
24. Šamšula, P., Hirschová, J.: Průvodce výt. um. IV. , Albra 1994 ISBN 80-86-287-24-6
25. Šicková- Fabrici, J.: Základy arteterapie, Portál 2002 ISBN 80-7178-616-0
26. Šimotová, A.: Hlava k listování, GemaArt/OSVU 1997 ISBN 80-86087-00-X
27. Teige, K.: Osvobození života a poezie, Aurora 1994 ISBN 80-901603-2-8
28. Youngston, R.: O šílenství, podivínství a genialitě, Portál 2000 ISBN 80-7178-40

Periodika:

29. Bachelard, G.: Voda a sny, Mladá fronta 1997 ISBN 80-204-0638-7

30. Lukeš, M. : Divné divadlo našeho věku, vydal časopis svět a divadlo,
ISBN 978-80-254-3700-1

31. článek In: www.ct24.cz/kultura/ Přežít svůj život – berte na vědomí své podvědomí

Tiskové zprávy:

32. „Orbis Pictus aneb brána do světa lidské fantazie otevřená“

33. Viktor Pivovarov : „Šváb k večeři“ , Praha 3. září 2009, Galerie Jiří Švestka

34. Kamila Ženatá – 2.patro, 26.10. 2009 , „Opuštěný byt, ve kterém zůstaly sny těch,
kteří v něm žili“

35. „Narušitelé hranic“ , 2.10. 2009 Městská knihovna 2. patro

Seznam vyobrazení:

- (1) **Ivan Generalic** / "The Stag's Wedding" / Oil on glass
In: <http://www.davearcher.com/story.html>
- (2) **Michel de Gallard** / Montparnasse / Oil on canvas
In: <http://www.shanyvandenber.com>
- (3) **Hannah Hoch** / *Cut with the Kitchen Knife*
In: <http://warpost.blogsome.com/category/war-art/>
- (4) **Giorgio Morandi** 1890–1964 In: <http://dianesmithillustration.blogspot.com/>
- (5) **Max Ernst**/ The Wood/ oil on canvas In: <http://www.rankopedia.com>
- (6) **René Magritte** / Zahrada obrazů 1928 / Olej na plátně
In: Ruhrberd, K.: Umění 20.století, Taschen 2004 ISBN 80-7209-521-8
- (7) **Picasso's Portrait** de Jacques Prevert (1956)
In: <http://www.abc.net.au/news/photos/2008>
- (8) **Jan Švankmajer** / Přežít svůj život/ film 2010
In: <http://www.kinobox.cz/cfn/film/37221-prezit-svuj-zivot/fotogalerie>
- (9) **Paul Nash** / Mrtvé moře, 1940 -1
In: Dempsey, A.: Umělecké školy, směry a hnutí , Slovart 2005 ISBN 80-7209-731-8
- (10) **Shusaku Arakawa** /The Forming of Nameless 1983-84/ oil and acrylic on canvas 4 panels, each 100 x 63 inches In: <http://www.feldmangallery.com/pages/artistsrffa/>
- (11) **Odilon Redon** / Cactus Man 1881/ charcoal on paper
In: <http://thingsworthseeing.blogspot.com/2009/11/>
- (12) **Henri Rousseau** /Tiger in a Tropical Storm, (Surprised!), 1981
In: <https://allencentre.wikispaces.com>
- (13) **Séraphine Louis** / Vers 1930 In: <http://cliente-no-69.over-blog.com>
- (14) **Giorgio de Chirico** / Mystery and Melancholy of a Street 1914 / Oil on canvas
In: <http://www.abcgallery.com/C/chirico/>
- (15) **Salvador Dalí** / Geopoliticus Child Watching the Birth of the New Man, 1943
In: <http://joearevaloadam.blogspot.com/2010/08/>
- (16) **Pierre Bonnard** / Model in Backlight
In: <http://www.arttherapyblog.com/art-quotes>
- (17) **Joan Miro** / „To je barva mých snů“ In:Pijoan, J.: Dějiny umění 10, Odeon 1984
- (18) Marc chagall / Birthday In: <http://picasaweb.google.com>
- (19) **Jean Miro** / *Ciphers and Constellations*, 1941
In: <http://www.invisiblebooks.com/Kandinsky.htm>
- (20) **Amedeo Modigliani**/ Woman with a cigarette.
In: http://dcist.com/2010/11/permanent_collection_amedeo_modigli.php

(21) **Marc Chagal** / Šumař 1911-14/ olej na plátně

In: Ruhrberd, K.: Umění 20.století, Taschen 2004 ISBN 80-7209-521-8

(22) **Maurice Utrillo**/ *Sacré-Coeur de Montmartre et rue Norvins* 1937

In: <http://www.pada.net/members/memPicFull.php>